

TECHNIKOS ŽODIS

1995 No.2

TECHNIKOS ŽODIS

Pasaulio ir Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjunga PLIAS/ALIAS organas. Įsteigtas 1951 metais. Leidžia ALIAS Chicagos skyriaus Technikinės spaudos sekcija. Išeina kas trys mėnesiai. Prenumerata 15 JAV dol. metams

THE ENGINEERING WORD

Published by American Lithuanian Engineers and Architects Association, Inc. Chicago Chapter Technical Press Section. Established 1951. Published quarterly. Yearly subscription \$15.00 U.S.

Spaudos sekcijos vadovas

Kostas Burba

Redaktorius - Editor

Viktoras Jautokas
5859 S. Whipple St.
Chicago, IL 60629
Tel. 312/778-0699

Red. pavaduotojas

G.J. Lazauskas
208 W. Natoma Ave
Addison, IL 60101
Tel. 708/543-8198

Administratorius

A. Brazdžiūnas
7980 W. 127th St.
Palos Park, IL 60464
Tel. 708/448-4652

Atstovai

Edm. Arbas
Los Angeles, CA

S. Bačkaitis
Washington, D.C.

J. Gimbutas
Boston, MA

Kompiuterizacija

Rūta Jautokienė

Spaudė

M. Morkūno spaustuė
3001 West 59th St.
Chicago, IL 60629

TURINYS — CONTENTS

Vilnius - mūsų Lietuva - rusų	A. Paškevičius	1
Vilnius - Ours, Lithuania - Russia's		
Lietuvių mokslininkų ir technologų įnašas į Mokslo ir kūrybos simpoziumus ir Lietuvių enciklopediją	S. Bačkaitis	6
Lithuanian Scientists' and Technologists' Input in the Science and Creativity Symposiums and Lithuanian Encyclopedia		
Atsiųsta paminėti		8
Book Review		
Prisimenant Gediminą Baravyką	Edm. Arbas	9
Gediminas Baravykas Remembered		
Weimaras - Europos kultūros miestas 1999 metais	J. Čitavičiūtė	10
Weimar - Europe's Cultural City in 1999		
Katedros ištakos - Kauno Aukštuosiuose kursuose	A. Žiliukas	12
Department's Source - College of Kaunas		
Iš Vilniaus Technikos universiteto istorijos muziejaus veiklos	J. Danys	13
The History Museum of Vilnius Technical University Activities		
Prūsų žemėje reikia lietuvių kultūrininkų, kunigų	A. Gustaitis	17
Prussia Needs Lithuanian Educators, Priests		
Genetikos procesas šiuolaikinėje Lietuvos populiacijoje	V. Kučinskas	24
Genetic Process in the Contemporary Population of Lithuania		

VIRŠELIS:

Šilutės miesto kultūros namai
Nuotr. Viktoro Jautoko

COVER:

Cultural Center of the City of Šilutė
Photo by Viktoras Jautokas

TECHNIKOS ŽODIS

THE ENGINEERING WORD

XLV METAI

1995 BALANDIS - BIRŽELIS

No.2 (228)

VILNIUS - MŪSŲ, LIETUVA - RUSŲ

Dipl. inž. Albinas Paškevičius

Prezidentui Antanui Smetonai pasitraukus iš Lietuvos (1940.06.15), baigėsi tas gyvenimo tarpsnis, kada Lietuva, bent oficialiai, jautėsi ir tvarkėsi nepriklausomai, nors prieš o igulos jau buvo, bet dar nešeimininkavo.

Prasidėjo kitas laikotarpis nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1941 m. birželio 22 d., o po to nacių Vokietija užpuolė savąjį "draugą" - sovietų sąjungą, ir mes, pabuvę neva laisvi apie šešias savaites, atitekom naciams.

Šiame rašinyje prisiminsiu, kaip mes, naujieji vilniečiai, išgyvenome ir jautėmės "globojami" sovietų.

Vietoje mūsų burmistro, garbingo vilniečio K. Stašio, buvo komunistas Drūtas

Pirmomis dienomis atrodė, lyg viskas kaip buvę, tačiau kartu kažkas ir skirtingo. Komunistinis pagrindis jau turėjo viską suplanavęs ir pasiruošęs viską keisti. Jau nesimatė mūsų burmistro, garbingo vilniečio K. Stašio, o jo vietoje buvo kitas vilnietis, komunistas, agronomas Drūtas, kuris žymiai vėliau buvo komunistinės Lenkijos ambasadoriumi Turkijoje.

Staiga pareikalavo, kad viešieji darbai būtų išplėsti. O tų lenkų, bėglių Vilniuje būta nemažai, tik jų mes anksčiau nejutome. Bedarbių skaičius nuo 2000-3000 staiga padidėjo iki 9000-10,000. Niekas tam nebuvo pasiruošęs. Atrodė, kad beveik viskas imta daryti, kaip nereikia. Mes to tada nesupratome: viską pradžioje sugriauti, o tik paskui pradėti statyti iš naujo - jau naujoje sistemoje.

Tuoju prasadėjo įvairiausių anketų užpildinėjimas ir registracija į profesines sąjungas. Bestovint vienoje salėje su buvusiais pavaldiniais (ypač lenkais), girdėjosi jų šaipymasis ir replikos. Skyriaus darbe - ryškios nepaklusnumo žymės. Atsirado įvairūs nepasitenkinimai. Keista, kad pačioje pradžioje daugiausia iš lietuvių žemesniojo personalo pusės.

Gana charakteringas tuo metu atsitikęs toks pavyzdys. Atėjo į viršininko kabinetą asmuo, kuris anksčiau

jokių reikalų neturėjo ir pasakė: "Drauge viršininke, gal galite man paskolinti 20 litų iki algos?"

Vieną rytą buvau kviečiamas pas burmistą Drūtą. Nuėjau. Ten radau be jo dar jauną vyrą, su kuriuo mane supažindino - tai Guzevičius, o kas jis toks, nepasakė. Burmistras tarė man: "Jūs tvarkote viešuosius darbus. Vyksite į Panerius, į didžiausią darbovietę. Ten darbininkai sustreikavo. Išaiškinkite streiko priežastį. Draugas Guzevičius padės viską sutvarkyti". Mūsų į ten ėjome pėsti. Mano palydovas nekalbus. Pasikeitė keliais sakiniiais apie viešuosius darbus, apie nustatytą trijų litų dieninį atlyginimą ir... tiek. Atvykome į vietą. Staiga švilpimas, ir mūsų apsupo didelis būrys darbininkų. Manasis palydovas jų paklausė: "Kas yra, kodėl streikuojate?" Keli darbininkai, išėję į priešakį, išdėstė savo reikalavimus. Ypač prisimenu vieną, kad vietoj trijų būtų mokami penki litai, o buvo dar ir kitų reikalavimų. Mano palydovas Guzevičius, su manimi visai nepasitaręs, viską jiems pažadėjo, kad taip ir bus. Aš dar kažką bandžiau jam pasakyti dėl biudžeto, kreditų, bet man pasakė: "Tylėk!"

Einant namo pasisakė, kad esąs NKVD Vilniaus viršininkas. Man tos raidės tada nieko aiškaus nepasakė. Žinojau, kad jų sistemoje viskas sutrumpintai sakoma, ir tos raidės, matyt, kažką reiškia. Iš tikrųjų varžiausi jo apie tai klausti.

Žemkalnis pasakė, kad prie kiekvienos valdžios turi būti tvarka ir nepaklusnieji sudrausminti

Man buvo įdomu, kad, gana tolokai nuo jų pasišalinęs, pasakė: "Mes tuos rupūžes sutvarkysim ir labai greit!" Taip betylėdami sugrįžome. Po kelių dienų buvo gautas iš kažkur įsakymas: visose darbovietėse bus sudaryti profesinės sąjungos komitetai.

Sugrįžęs nuėjau pasitarti su skyriaus viršininku Žemkalniu. Jis man pasakė, kad ketinas eiti į kompartiją (taip jam kažkas pataręs) ir pasakyti, kad prie kiekvienos valdžios turinti būti tvarka ir nepaklusnieji sudraus-

minti. Aš jam pasiūliau, kad viešųjų darbų dalies vedėju reikėtų paskirti, ten dirbusį techniką, žydų tautybės studentą techniką Burginą. Jis tam pritarrė. Tik vėliau paaiškėjo, kad Burginas jau turėjo paskyrimą iš kompartijos prižiūrėti visą statybos skyrių.

Betvarkant katedros aikštę, viename jos kampe, bekasant žemę, buvo atrasti keleto žmonių kaulai. Tuojau kai kurių valdžios pareigūnų susidomėta: kieno jie, kad ten užkasta? Norėta iš to sudaryti savotišką tikrinimą, ar tik ten nesanti slapta vieta sušaudytų koministų. Sudaryta komisija iš ekspertų, kad nustatytų, kieno tie kaulai (komunistų ar ne?). Kiek prisimenu, į tą komisiją buvo paskirtas žinomas Kauno universiteto profesorius Žilinskas. Komisija, pagal jai pateiktus duomenis ir reikalavimus, pasisakė, kad negali nustatyti jų tapatybės. Miesto ir apskrities viršininku tada jau buvo draugas Kazanavičius, kuris įsakė miesto savivaldybei pašalinti iš katedros aikštės tuos kaulus. Patvarkymą gavo Žemkalnis. Jis tai man pavedė atlikti.

Nuvykau pas draugą Kazanavičių, kuris buvo apsigyvenęs Napoleono rūmuose ir jau nesveikavo. Gavau iš jo detalesnį įsakymą, tačiau nenurodė, kur kaulus padėti! Pagalvojęs jam pasakiau, kad reikėtų nugabenti į Domininkonų gatvėje esančios bažnyčios požemius, kur buvo kelių šimtmečių daugybė sudžiūvusių lavonų ir griaučių. Draugas Kazanavičius su tuo sumanymu sutiko. Pavedimas buvo skubiai atliktas, ir taip tas įvykis aprimo.

Užėjęs į Žemkalnio kabinetą, jau ten radau naują viršininką, kuris silpnai kalbėjo lietuviškai

Greitai pamatėm ir sužinojom, kad tikro statybos skyriaus jau nebėra. Išjungus kai kuriuos atskirus padalinius, sudarytas komunalinio ūkio skyrius. Nepastebimai dingo skyriaus viršininkas Žemkalnis; matyt, atleistas ir, mums artimiesiems nieko nepranešęs, grįžo į Kauną. Užėjęs į Žemkalnio kabinetą, jau ten radau naują viršininką, kuris silpnai kalbėjo lietuviškai ir dažnai pasakydavo žodį "pinkalika", reiškiantį penkiolika. Man įstrigo atmintin šis jo žodis.

Tomis dienomis, pakrikus mūsų turėtai nusistovėjusiai tvarkai, atrodo, kad jau nebeįmanoma, negali ir net prisibijai susitikti buvusį artimą asmenį; nebeįmanoma, ką privalai dirbti šiandieną ir ką darysi rytoj. Užėjo pas mane žydų tautybės studentas technikas Karceris, apsidairė ir man patylomis pasakė: "Drauge viršininke, aš norėčiau jums pasakyti tik šią vieną dalyką, kad būk atsargus ir pasisaugok Burgino. Jūs man, kai reikėjo, padėjote. Tai tiek". Ir skubiai išėjo.

Esant darbovietėje tokiam nusiteikimui ir dairantis,

kur dingti, kur pritapti - staiga šviesus pragiedrusis.

Neprisimenu, kaip sužinota, kad vienas iš Vilniuje buvusių bankų (berods, Žemės bankas-Klaipėdos skyrus, kuris finansuosias visas valstybines statybas, nes kitokių iš viso nebus) ieško inžinieriaus, vyr. inspektoriaus-inžinieriaus, ir lyg tai buvo minima manoji kandidatūra. Bankas buvo Pylimo gatvėje, o aš gyvenau Rožių alėjoje, netoli tos vietos. Užėjau pas banko direktorių Grigaitį. Prisistačiau. Ten radau jo pavaduotoją Končių ir dar viena nepažįstamą asmenį. Grigaitis sakė: "Nepaprastai laiku atėjote. Štai mes gal ir išsprėsime tą likusį mūsų neišspręstą reikalą". Paaiškino man, kad bankas nuo šiol gavęs specialų uždavinį. Jis finansuosias visas statybas. Nepažįstamas man asmuo esąs centrinių įstaigų igaliojimo, atvykęs sutvarkyti šį reikalą Vilniuje. Jis pats ilgiau čia nepasiliks: repatrijuos į Vokietiją. Jo pareigas perims draugas Končius. Įvyko trumpas rusų kalba mano pasikalbėjimas su igaliojiniu. Pasirodė, kad jie jau turėjo apie mane reikalingų žinių. Pirmiausiai, aš privalėjau gauti atleidimą iš tikro komunalinio skyriaus ir nurodyti viso to priežastį. Po to turėjau prisistatyti draugui Končiui, kuris duos visus nurodymus ir paaiškinimus. Sakė, kad etato atlyginimas šiam banke didžiausias, nes pareigos atsakingos. Jis tikisi, kad mes suprantame naują gyvenimą ir tvarką. Žadėjo netrukus vėl atvykti ir pasimatyti.

Labai lengvai gavau atleidimą iš komunalinio skyriaus viršininko, todėl tuojau pat prisistačiau draugui Končiui.

Man buvo priskirtas banko inspektorius, žydų tautybės Friedas. Abu turėjome artimiausiu laiku išstudijuoti statybų finansavimo sistemą, iš man duotų dviejų rusų kalba parašytų knygų. Visi duodami statybos trestams avansai ir galutinis finansinis atsiskaitymas, pagal pateiktus darbų priėmimo aktus, o taip pat sąmatos bei specifikacijos turės būti mano patvirtinta.

Visur buvo kalbama apie galimą karą

Aš su draugu Friedu, gavę to pastato trečiame aukšte du kambarėlius, kibome į darbą: studijavome rusų kalba sovietines instrukcijas. Retkarčiais jis man paaiškino finansinius reikalus, o aš jam - statybinius inžinerinius reikalavimus. Šiaip, palyginti, ramu, patogiu, niekas netrukdo. Tik retkarčiais atbėga iš apačios vienas iš tarnautojų, žydų tautybės, pasakyti mums, kada reikės susirinkti visiems banko tarnautojams ir skaityti komunistų partijos istoriją. Jam pavesta praveisti tą kursą. Kiekvienas tarnautojas privalo tai žinoti. Tokie istorijos skaitymai būdavo kelis kartus savaitėje, tuojau pat pradėti po darbo valandų, trukdavo maždaug pusę valandos. Skaityti dažniausiai tekdavo man, nes aš geriausiai galėjau skaityti lietuviškai.

Kartą užėjo direktorius Končius pas mus į trečią aukštą ir man pranešė, kad skambino iš Kauno centrinio Pram-projekto viršininkas inž. Vabalevičius ir klausė, ar Paškevičius negalėtų padėti jam suorganizuoti Vilniuje Pram-projekto Vilniaus skyrių. Jo turimomis žiniomis, aš geriausiai pažįstas Vilniuje esančius įvairių tautybių inžinierius ir architektus. Kadangi mes visi priklausėme tam pačiam komisariatui, reikėjo sutikti. Jo pagedavimu, netrukus turėčiau nuvykti pas jį į Kauną ir susitikti.

Nuvykau į Kauną. Inž. Vabalevičius pakvietė mane

Lietuvos kariuomenė įžengia į Vilnių 1939 m. spalio 28 d.

apsistoti pas jį, kažkur prie Ukmergės plento. Jo namuose aptarėme Pram-projekto skyriaus Vilniuje įsteigimą. Man pritarė, kad vadovauti jam negalėsiu; jis suras tinkamą asmenį Kaune. Vakare savo bute pasiūlė pasiklausti iš užsienio žinių. Visur buvo kalbama apie galimą karą. Inž. Vabalevičius prieš tai buvo Kauno miesto Vandentiekio ir kanalizacijos skyriaus viršininko prof. S. Kaminsko-Kairio padėjėjas, gerokai kairiųjų pažiūrų žmogus. Dėl girdimų žinių iš užsienio visai nesibaimino, išitikinęs greita sovietų pergale.

Grįžęs į Vilnių, pradėjau vėl lankytis buvusiam Miesto savivaldybės pastate, kur anksčiau dirbau. Numaciau, kad buvęs Urbanistikos padalinys bus geriausia vieta Pram-projekto Vilniaus skyriui, o dar daugiau, kad ir dalis personalo dar ten tebebuvo. Čia besilankydamas, staiga susidūriau su draugu Burginu: „O, tai jūs buvote dingęs, o dabar vėl čia? Ką čia veikiate? Ko lankotės?“ Žinojau, kas jis per vienas, todėl jam viską paaiškinau, kas man pavesta organizuoti, ką ir kur šiuo metu dirbu. Kažkaip sumurmėjo ką tai sau po nosimi, nieko man

nepasakė, apsisuko ir nuėjo šalin.

Karui prasidėjus 1941 m. birželio 22 d., mano gyvenamos vietos artimiausioje plicijos nuovadoje buvo rasti sąrašai, numatytų išvežti asmenų. Mano suėmimo ir išvežimo data buvo pažymėta birželio 25 diena. Išvežamojo byloje apie mane buvo toks įrašas: „Dirbdamas Vilniaus miesto savivaldybėje, tokią dieną buvo išvykęs iš Vilniaus į buvusią darbo vietą Ukmergėje sunaikinti mane inkriminuojančių dokumentų. Esas nepatikimas“. Tai tikra data, nes tikrai buvau išvykęs iš Vilniaus, bet ne į Ukmergę, o prie Ukmergės į Biržus

aplankyti tėvų, parsivežti svieto ir lašinių, kuriuos parūpindavo mano tėvai.

Laimė, kad prasidėjęs karas sutrukdė išvežimą.

Prisimenu dar vieną, mano praleistą charakteringą žymę jų sistemoje. Pradžioje jų valdymo, man buvo pranešta, kad esu paskirtas ištirti ir nustatyti Užupio rajone sugriuvusio pastato, jį beremontuojant, priežastį. Remontą vykė jau jų sistemos trestas. Davinius su išvada iki nustatytos datos pristatyti tokiam tardytojui NKVD patalpose, prie Lukiškių aikštės. Pasikviečiau pagalbon inžinierių - konstruktorių, lenkų tautybės Jurevičių. Kibom į darbą. Surinkę reikiamą dokumentaciją, apžiūrėjome sugriuvusį pastatą,

padarėme reikiamus išmatavimus ir tyrėme ypač tas vietas, kurios atrodė mums įtartinos. Priėjom išvadą, kad sugriuvo dėl to, kad po vienos geležinės sijos atrama buvo viršyti leistinieji tai medžiagai spaudimo įtempimai. Esant patyrusiai techninei priežiūrai, būtų tai išvengta.

Nuvykau su visais duomenimis pas nurodytą tardytoją į NKVD rūmus. Tada man atrodė keista ir nesuprantama, kad, gana, ilgokai užtruko iki mane išleido į rūmus pas tardytoją. Turėjau pereiti per kelias sargybas, vis tikrino mano dokumentus, kažkur skambino ir vis laukiau. Pagaliau atlydėjo prie paskutinio sargybinių, plačiame koridoriuje turėjau laukti iki pakvies. Belaukdamas stebėjau, kas darosi aplink. Prie kiekvienų koridoriaus pusės kambarių durų stovėjo ginkluotas sargybinis. Kiekvienas ateinas asmuo, nors ir uniformuotas kariškis, privalėjo parodyti sargybiniui kažkokius dokumentus ir tik tada buvo įleidžiamas. Man tada atrodė keistai, kad tas pats asmuo, atėjęs prie to paties sargybinių antrą, net trečią kartą privalėjo vis ką tai

rodyti, kad būtų įleistas. Pagaliau pašaukė mane pas tardytoją. Įėjau. Atrodė, kad ir jis bus žydų tautybės, bet kalbėjo neblogai lietuviškai. Pristačiau, pasakiau kokių reikalu. Atsakė, kad jau viską žinąs. Padaviau jam visą medžiagą su lydraščiu. Permetė greit akimis, kas paduota ir, neperskaitęs viso lydraščio, pasakė: "Sabotažas?!" Nustebintas tokiu pasakymu, pradėjau aiškinti, kas parašyta. "Nereikia", baigęs skaityti raštą pasakė: "Galit eiti". Tuoju atsidarė durys, ir sargybinis prie durų parodė man išeiti. Beeinant iš ten atrodė, kad daugiau sargybos postų turėjau pereiti, kol atsiradau gatvėje. Įkvėpęs gryno oro, visas sušilęs, pagalvojau: "Koks aš laimingas, kad čia buvau tarnybiniu reikalu".

Artėjant vasarai, kažin koks nerimas, netikrumas vis labiau ir labiau buvo jaučiamas. Kalbos apie galimus perkėlimus, išvežimus, pavienių asmenų suėmimus,

valdybos pareigūnai būsiai perkelti. Pasiruošti išvykimui duota labai mažai laiko, todėl jis anksti pasiruošęs. Tą naktį inž. J. Kiaunė buvo išvežtas.

Sekančią naktį miegas buvo neįmanomas. Mažiausias gatvėje prie namų triukšmas ar girdėjimas, kad sustojo mašina, sukrėsdavo. Širdis ima smarkiai plakti, bėgi prie lango, klausaisi prie durų, ar nepasibels...

Rytojaus dieną, einant į tarnybą, matėsi nakties išvežimų šeimininkavimo žymės. Banke savotiška įtampa, ir pasikalbėjimas tik apie orą. Priėjo prie manęs mūsų "viršininkas", tas žydelis, kuris kartu buvo ir sieninio laikraščio redaktorius, ir pasakė, kad paruoš-

čiau jam per dvi dienas straipsnį apie dabartinę padėtį, kaip aš ją matau, apie skleidžiančius įvairius gandus ir klaidinančią prieš propagandą. Visi turime pasitikėti mūsų galingąja raudonąja armija. "Gera, drauge", atsakiau, "bet man tas papildomas darbas suorganizuoti Pram-projekto Vilniaus skyrių atima taip pat nemažai laiko, o su draugu Friedu turime išstudijuoti statybų finansavimo reikalus. Dabar pat turėsime vykti į Dominikonų gatvę apžiūrėti patuštintų patalpų". "Tai jūsų reikalas, drauge inžinieriau, bet man straipsnis turi būti pa-

ruoštas", apsisuko ir nuėjo. Tą dieną bent kuris pasikalbėjimas, kad ir su labai artimais asmenimis, vyko patydomis.

Tuo tarpu Rožių alėjoje, kur mes gyvenome, i trečią aukštą, prieš mūsų duris, išikraustė aukšto rango rusų kariškio šeima, tik atvažiavusi iš Rusijos. Prieš mūsų duris butas buvo staiga prieš porą dienų patuštintas, mums net nepastebėjus, iškelti gyventojai lenkai, bet viskas šiaip palikta. Pasirodė, kad tai buvo NKVD generolo šeima, tik atvykusi iš Rusijos. Naujoji kaimynė, apyjaunė moteris, sužinojusi, kad su mumis galėjo susikalbėti rusiškai, dažnai atbėgdavo apie ką nors pasiklausti. Pamačiusi mūsų mažą sūnelį Vytuką, pasakė, kad ir ji turinti beveik tokio pat amžiaus vaiką.

Lietuvos kariuomenei įžengus į Vilnių, pirmos pamaldos Aušros Vartuose

labai patikimų asmenų pasisakymai apie mūsų pagrindinio vykdomą pasiruošimą, žymūs atleidinėjimai iš pareigų žinomesnių asmenų ir paslaptingas, staugų jų dingimas, vis dažniau pasikartodavo.

Staiga, kaip iš giedro dangaus, vidury birželio - nakties metu, masiniai areštai ir išvežimai nežinia kur ir už ką. Tai sužinota ankstų rytmetį.

Vakare, nežinant kas tą baisią naktį turės įvykti, aš su žmona nuėjome aplankyti netoliese gyvenusį savo bičiulį inž. J. Kiaunę, kuris anksčiau buvo Siaurųjų geležinkelių direktorius. Radome jį namuose vieną, pasiruošusį kažkur išvykti. Žmona išvažiavo pas tėvus į kaimą, o jis pasiruošęs perkeldinimui į Rusijos gilumą. Jam buvo žinoma, kad visi aukštesnieji Geležinkelių

Dabartinis Vilniaus senamiesčio vaizdas

Kartą net atvedė pas mus savąjį vaiką pasaugoti, sakydama, kad norinti jį palikti kokiai valandai, kol ji sugrįš iš miesto.

Pagaliau birželio mėn. 23 d. rytmetį sužinojome, kad Hitleris užpuolė savo sąjungininką - sovietų sąjungą. Molotovo kalba per radiją nekėlė abejonų. Visur didelis sumišimas. Vilniuje, rodos, užmiestyje, buvo numestos dvi ar trys bombos. Vėliau per Kauno radiją išgirdome tautos himną ir apie sukilėlių sudarytą vyriausybę, kuriai priklausė mano buvęs viršininkas Žemkalnis. Tuo tarpu mūsų naujoji kaimynė rusė, atbėgusi pas mus, ėmė klykti, šaukti, kodėl jie čia atvažiavę, kai karas. Mes, jai esant pas mus, laikėmės ramiai, klausėmės grojamo himno, o iš džiaugsmo negalėjome sulaikyti ašarų. Išbėgusi iš mūsų, grįžo vėl atgal, klausinėjo, ką mes darysime. Sakė, kad jos vyras netrukus atvažiuosias pasiimti šeimą. Pasirodė, kad toje šeimoje buvo ir senyva moteris, matomai, vieno jų motina. Toji senutė, išgirdusi apie karą, šaukė Dievo motiną, kad juos gelbėtų. Mūsų tarnaitė lenkė girdėjo ją taip šaukiant jų virtuvėje.

Kažkas pranešė, kad vokiečiai bombarduos miestą ir besitraukiančius sovietus. Tuojau pat dauguma namo

gyventojų nusileido į apatinį aukštą - rūšį. Tuo metu atbėgo pas mus uniformuotas kapitonas Šukys, mūsų geras pažįstamas. Pasirodė, kad jam pavyko atsipalaiduoti nuo sovietų dalinio, netoli šios vietos. Jis ginkluotas, todėl pasiruošęs pavartoti ginklą, jei kas nors pas mus brautųsi. Pasiteiravo, ar aš turiu ginklą, ir išspėjo, kad reikia būti atsargiam.

Tuo tarpu įvairiose miesto dalyse girdėjosi šaudymai. Supratome, kad prasidėjo mūsų pogrindžio veikla. Toks įtempimas praslinko, berods, po poros dienų, ir pirmieji vokiečių motorizuotieji daliniai pasirodė Vilniuje.

Pirmąją karo dieną banke prisistatė tas Maskvos instruktorius, kuris buvo ketinęs atvažiuoti ir patikrinti mūsų darbą. Atvykęs iš Kauno, apgaulės būdu išgavo iš mūsų banko šoferio benzino atsargą ir po to tuojau dingso.

Dar nesant vokiečių kariuomenei Vilniuje, buvo sudarytas sukilėlių štabo - Vilniaus miesto komitetas, kurio pirmininku buvo S. Žakevičius, universiteto Teisinių fakulteto dekanas, nariai Jurgutis, Dabulevičius, Kalendra, Gruodis ir kt. Talkininkais buvo jaunieji akademikai ir studentai. Svarbiausias uždavinys, kad į Vilnių išgygiavę vokiečiai rastų jau lietuvišką administraciją - tai visiškai ir pavyko. **TŽ**

LIETUVIŲ MOKSLININKŲ IR TECHNOLOGŲ ĮNAŠAS Į MOKSLO IR KULTŪROS SIMPOZIUMUS IR LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJĄ

Dr. S. Bačkaitis

Rašytojo Stasio Santvaro laiške savo kolegai dr. inž. Jurgiui Gimbutui tarp kelių įdomių minčių randamas ir toks sakiny: "Jei kas nors imtųsi darbo ir parašytų studiją, ką lietuviai inžinieriai savo tautai yra davę tik XX amžiuje, manding, tai būtų įdomi studija, vertinga įtampa į mūsų kultūros istoriją". Lietuviai mokslininkai ir technologai išėivijoje po Antrojo pasaulinio karo ne tik aktyviai reišėėsi profesinėje veikloje jų gyvenamuose kraštuose, bet taip pat prasmingai jungėsi išėivijos moksliniuose, švietimo bei kultūros veiklos baruose. Jų indėlis buvo ypač reišėėmingas Mokslo ir kūrybos simpoziumų organizavime, pravedime ir *Lietuvių Enciklopedijos* sudaryme. Šiame rašinyje po trumpos apžvalgos išvardinti be titulų ir afiliacijų lietuviai mokslininkai, inžinieriai ir architektai vadovaujantėiai prisidėję prie Mokslo ir kūrybos simpoziumų organizavimo bei įvairių skyrių 37-uose *Lietuvių enciklopedijos* tomuose redagavimo.

Mokslo ir kūrybos simpoziumai

Mintis ir reikalas organizuoti profesinės brandos simpoziumus, kuriuose lietuviai technologai ir mokslininkai galėtų pasidalinti savo pasiekimais, periodiniai pabendrauti bendraminčių tautiečių ratelyje, ypatingai brendo technologų gretose jau nuo 1960-tojo dešimtmečio pradėios. Simpoziumas buvo galutinai suformuluotas 1968 metais Clevelando suvažiavime priimtoje rezoliucijoje, kurioje sakoma: "Suvažiavimas siūlo ALIAS Centro valdybai sudaryti komisiją mokslo akademijos ar draugijos steigimui išstudijuoti, kuri apimtų visus laisvame pasaulyje esančius lietuvius mokslininkus". Tokia komisija Centro valdybos pastangomis buvo sudaryta, į kurią įėjo mokslų daktarai A. Avižienis, A. Damušis ir V. Klemas. Prie jų prisijungė Lietuvių bendruomenės pirmininkas B. Nainys. Jų pasirinkimu pirmasis suvažiavimas buvo pavadintas Mokslo ir kūrybos simpoziumu (MKS). Iki šiolei įvyko aštuoni simpoziumai, visi Chicagoje, išskyrus septintąjį, kuris buvo prarastas Lietuvoje.

Pirmasis Mokslo ir kūrybos simpoziumas įvyko 1969 m. spalio 26-30 d. Mokslinės programos pirmininkai buvo A. Avižienis ir A. Klierė, organizacinio komiteto pirmininkas B. Nainys. Iš 56 simpoziumo pranešimų 29 buvo apie griežtuosius mokslus, technologiją ir architektūrą (GMTA).

Antrasis Mokslo ir kūrybos simpoziumas įvyko 1973 m. lapkričio 21-25 d. Parengimo komiteto pirmininkas buvo J. Jurkūnas, organizatoriai J. Gimbutas ir P. Mažeika. Griežtųjų mokslų, technologijos ir architektūros programos pirmininkas S. Matas. Iš 78 pranešimų 32 buvo iš GMTA šakų.

Trečiasis Mokslo ir kūrybos simpoziumas įvyko 1977 m. lapkričio 24-27 d. Programos komitetui vadovavo S. Jokubauskas ir A. Kerelis, organizaciniam komitetui vicepirmininkas J. Rimkevičius, GMTA dalimis V. Klemas. Buvo atlikti 92 pranešimai, iš jų 36 apie griežtuosius mokslus, technologiją ir architektūrą.

Ketvirtasis Mokslo ir kūrybos simpoziumo, vykusio 1981 m. lapkričio 25-29 d., mokslinei programai vadovavo P. Žundė, griežtųjų mokslų, technologijos, architektūros daliai J. Bilėnas, organizaciniam komitetui J. Rimkevičius ir S. Jokubauskas, simpoziumo tarybos nariai A. Kerelis ir S. Jokubauskas. Simpoziume buvo skaityta 171 paskaita, iš jų 64 griežtųjų mokslų, technologijos ir architektūros temomis.

Penktasis Mokslo ir kūrybos simpoziumas įvyko 1985 m. lapkričio 27 - gruodžio 1 d. Mokslinės programos pirmininkas buvo J. Bilėnas, organizacinio komiteto pirmininkas R. Vaitys, griežtųjų mokslų, technologijos ir architektūros dalies pirmininkas B. Jaselskis, išdininkas K. Burba, simpoziumo tarybos nariai J. Rimkevičius ir A. Kerelis. Iš 210 pranešimų 85 paskaitos buvo iš GMTA sričių.

Šeštasis Mokslo ir kūrybos simpoziumas įvyko 1989 m. lapkričio 22-26 d. Jo mokslinės programos vadovas buvo R. Vaičaitis, organizacinio komiteto L. Maskaliūnas, griežtųjų mokslų, technologijos ir architektūros pirmininkas S. Bačkaitis, simpoziumo tarybos nariai A. Kerelis ir G. Lazauskas, išdininkas L. Šlenys. Iš 286 pranešimų 179 buvo GMTA temomis (82 iš Lietuvos).

Septintasis Mokslo ir kūrybos simpoziumas vyko 1991 m. gegužės 23-30 d. Lietuvoje. Nepilnomis žiniomis jame dalyvavo bent 25 paskaitininkai iš užsienio su GMTA pranešimais.

Aštuntasis Mokslo ir kūrybos simpoziumas įvyko 1993 m. lapkričio 24-28 d. vėl Chicagoje. Mokslinei

programai vadovavo pirmininkas K. Keblys, organizaciniam komitetui A. Karnius, griežtiesiems mokslams D. Šatas, architektūrai A. Bublys, technologijai A. Kuolas, tarybos pirmininkas A. Kerelis. Buvo pateiktos 133 paskaitos, iš jų 40 (22 iš Lietuvos) GMTA temomis.

Šie technologų inspiruoti simpoziumai yra nepakartotini įvykiai visų Šiaurės Amerikos lietuvių ateivių istorijoje. Jie ne tik prisidėjo prie pačios Amerikos ir užsienio lietuvių mokslo ir kultūros puoselėjimo, bet taip pat efektingai domino, traukė ir lyg žiburys kėlė viltį Lietuvos žmonėms tuo metu, kai nepriklausomybės samoningumas buvo bebaigiaus išblėsti.

Ypatingu akstiniu laikytinas šeštasis simpoziumas 1989 metais, kai atvykę besivystančio Sąjūdžio vadovai buvo galingai simpoziumo dalyvių paremti ir paraginti siekti Lietuvai pilnos nepriklausomybės. Už nepilno pusmečio Sąjūdžio vadovaujama Lietuva paskelbė nepriklausomybės atstatymą.

Inžinierių ir griežtųjų mokslo darbuotojų įnašas į "Lietuvių Enciklopediją"

Lietuviai technologai bei mokslininkai laisvame pasaulyje ne tik gyvai reiškėsi kūrybingumu bei mokslinės pažangos puoselėjimu jų gyvenamuosiuose kraštuose, bet dažnai buvo ir varikliai, ir dalyviai lietuvių kultūrinėje bei mokslinėje veikloje. Jie ypač daug prisidėjo prie *Lietuvių Enciklopedijos* rašymo ir redagavimo. Iš jų suskaičiuojame daugiau negu 100 lietuvių inžinierių, griežtųjų mokslų darbuotojų ir architektų prisidėjusių straipsniais įvairiomis temomis. Pagal inž. K. Burbą (*Technikos Žodis* Nr. 2, 3, 1977 m.) šie žmonės paruošė apie 25% viso *Lietuvių Enciklopedijos* turinio.

Žemiau sąrašė pateiktos 64 pavardės užsienyje gyvenančių lietuvių technologų, griežtųjų disciplinų mokslininkų ir architektų, kurie dalyvavo *Lietuvių Enciklopedijos* 37 tomų redagavime bei išsamų mokslinių-technologinių straipsnių paruošime.

K. Andrius - kartografija, geodezija.
S. Bačkaitis - geležinkeliai, laivininkystė, sauskeliai, transportas, erdvėlaiviai.
R. Bajoraitis - metalurgija.
J. Bilėnas - aviacija.
E. Binkis - energetinis kuras, tyrimų laboratorija.
V. Birutis - elektrochemija, paštas, telefonas, telegrafas.
V. Biržiška - matematika, technika.
A. Damušis - cheminė technologija.
J. Dačys - statyba.
J. Dačinskas - farmakologija.
J. Danys - statyba, hidrotechnika, Kanados lietuviai.
S. Dirmantas - kartografija, geodezija.
Pr. Drasutis - elektros jėgainės.
K. Ėringis - melioracija, moksliniai tyrimo institutai.

V. Fidleris - elektronika, elektros gamyba.
J. Gabrys - kelių statyba.
B. Galinis - inžinierių organizacijos emigracijoje.
V. Germanas - inžinerinė architektūra.
J. Gimbutas - statyba, kraštotyra, miestai, kaimai, kultūros paminklai, inžinierių organizacija emigracijoje.
A. Girmius - geodezija, kartografija, kraštotyra.
P. Grušas - skaitmuo, skaičiavimo mašinos.
J. Grabauskas - chemija.
V. Izbickas - sportas, statyba.
A. Jurskis - elektrotechnika.
Pr. Jucaitis - chemija.
L. Kačinskas - matematika.
S. Kairys - farmacinė chemija.
K. Keblys - chemija.
V. Klemas - okenografija.
A. Kliorė - erdvės tyrimai.
A. Kliorys - matematika.
S. Kolupaila - hidrografija, hidrologija, kartografija.
Ig. Končius - fizika.
M. Krikščiūnas - matematika, fizika, profesorių draugių - jos, optika.
K. Krikščiukaitis - architektūra, urbanistika.
P. Labanauskas - karo laivynas, jūrininkystės mokykla.
G. Lazauskas - tekstilė.
V. Literis - minerologija, palentologija.
A. Liulevičius - topologija.
Č. Masaitis - astronomija.
S. Matas - metalurgija, pramonė.
J. Matyckas - eismas, Lietuvos geležinkeliai, sauskeliai, o rinis susisiekimas.
P. Mažeika - okenografija, jūrininkystė.
J. Matonis - priešgaisrinė apsauga, technika, raketa, pirtotechnika.
J. Mikaila - mechaninė technologija.
J. Okunis - architektūra.
J. Pažemeckas - bimetalizmas.
V. Petraitis - elektrotechnika.
J. Pažemėnas - statistika.
J. Rugis - chemija.
K. Rimkus - energijos ūkis.
Ig. Saldukas - geofizika.
B. Saldukienė - geologija, minerologija.
D. Slavinskas - telefonas.
B. Stočkus - fizika.
A. Semėnas - elektronika, televizija.
D. Šatas - chemija.
V. Švipas - architektūra.
R. Vaišnys - fizika.
J. Valukonis - matematika.
J. Vėbra - chemija.
R. Zaluba - astrofizika.
A. Zujus - matematika.
Pr. Zundė - užsienio lietuviai, skaičiavimo mašinos.

Paminėtina, kad prof. dr. inž. S. Kolupaila buvo *Lietuvių Enciklopedijos* organizacinės komisijos nuolatinis narys ir du iš keturių redaktorių, redagavusių 37-ąjį papildymų tomą, buvo inžinieriai.

Pagal prof. Girnių: "Nors ir koks sunkus buvo šis darbas išeivijos sąlygose, jis buvo prasmingas. Sulaukti savo pirmos enciklopedijos kiekvienai tautai yra reikšmingas kultūrinis įvykis, lyg brandos egzaminai ta prasme, kad žmonijos žinią yra dokumentiškai įglaudžiama į tos tautos kalbą. Tragiška lemtimi lietuvių tauta turėjo savo pirmosios enciklopedijos sulaukti iš išeivių (bene vienintelis toks atvejis)... Kiek galėjome, sutelkėme žinių ir apie tai, ką svetimieji prievarta (Lietuvoje) norėtų nugramzdinti užmarštin. Buvome laisvi atvirai žvelgti į visą lietuvišką tikrovę. Joks dogmatinis -izmas nevertė mūsų ką nors 'represuoti'. Nieko nereikia bijotis laisvėj. Bet reikia bijoti tiesos, kur nėra laisvės. Ši darbą gaivino tikėjimas mūsų tautos laisva ateitimi.

Mūsų *Lietuvių Enciklopedija* savo galutine prasme yra žygis į neprklausomą Lietuvą".

Prof. Vaclovas Biržiška *Lietuvių Enciklopedijos* įvade sako, kad *Lietuvių Enciklopedija* tai "...lietuviškas sunkusis pabūklas...", kuris padės vistiek sutriuškinti geležinę uždangą, atskyrusią Lietuvą nuo viso kultūringo pasaulio, bet ir tai uždangai griuvus ir laisvajai Nepriklausomai Lietuvai atsistačius, išteiks atgijusiai tautai į rankas ir žinių šaltinį apie tai kuo gyvenome laisvajame pasaulyje išsklaidytieji sūnūs ir dukterys... tuo laiku, kada pati Lietuva buvo grandinėse apkalta ir visa krauju paplūdusi. Tau mūsų širdyse, Laisvoji Lietuva, mes tą mūsų visų bendrą darbą dirbame ir skiriame".

Garbė ir privilegija užsienio lietuviams architektams, inžinieriams, mokslininkams galėjusiems dėl jos egzistencijos taip gausiai ir prasmingai prisidėti prie šio lietuviškosios kultūros "pabūklo" ir paminklo statybos pačiu kritiškiausiu metu. **TŽ**

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Autoriaus **Povilo Mažeikos** romanas *Krantas* išleistas Kaune leidyklos "Vilius". Redaktorė Rita Baniienė. Spausdino Standartų spaustuvė Vilniuje. Tiržas 3000 egzempliorių. Formatas 51/2 x 8 colių. 208 puslapiai. Spalvotas viršelį. Užsakymų Nr. 158. Kaina sutartinė.

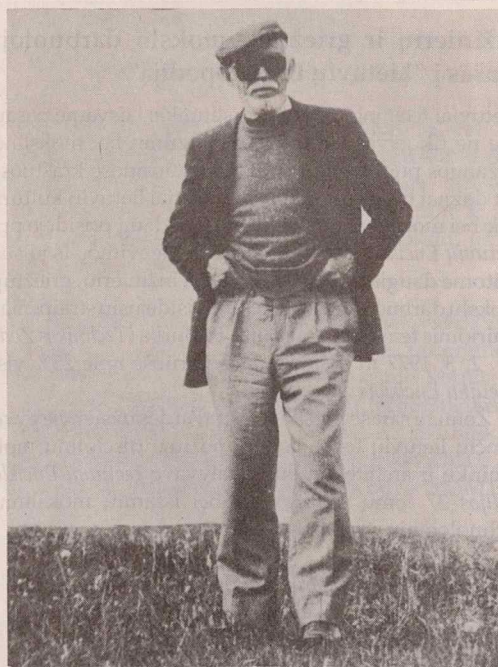
Knygos "Krantas" įvade keletą žodžių apie autorių rašo Laima Lukoševičienė

Mūsų dėdė Povilas Almis Mažeika literatūrinės veiklos plunksną paėmė į rankas, sukakęs garbaus pensinio amžiaus. Tik tuomet, atsiradus kiek laisvesnio laiko, jame rimčiau pabudo iki tol neturėjusi galimybių išsiliesti literatūrinė mintis. Turbūt tuomet ryškiau ir sulapojo jaunystės atsiminimai bei jų sužadintos kūrybinės svajonės.

Povilas Almis Mažeika gimė 1915 metais Vainute, Tauragės apskrityje. Mokėsi Pagėgiuose, Tauragėje, vėliau pasirinko jūreivio profesiją ir plaukiojo Lietuvos bei Anglijos prekybiniuose laivuose. 1943 metais baigė fizinius jūros mokslus Instituto Universitario Navale Neapolyje, Italijoje. Jam buvo suteiktas daktaro laipsnis. 1944 metais mokslus tęsė Berlyno universitete, tačiau baigti jų nespėjo.

Karui pasibaigus Mažeika kurį laiką vadovavo lietuvių pabėgėlių stovyklai Niirtingene, Vokietijoje, o nuo 1946 m. rudens - Baltų jūros mokyklos lietuvių skyriui. 1949 metais emigravo į JAV ir dirbo žvejybos srityje Atlanto vandenyne. 1956 metais pasišventė okeanografiniams tyrimams, dirbo Okeanografijos institute Washingtone. Tyrė okeaninių sluoksnių sudėtį, jų akustines savybes, įvairius vandenyno dinامينius procesus. Mokslinius darbus skelbė JAV ir Vokietijos okeanografiniuose žurnaluose. 1982 metais išėjo į pensiją, tačiau dar penkerius metus dirbo konsultantu Žvejybinės biologijos institute Venesueloje.

Mažeika aktyviai reiškėsi lietuvių išveivijos veikloje: 1965-

Povilas Almis Mažeika Satrijos kalno viršūnėje 1993 m.

76 m. koordinavo Lietuvos ūkinių studijų centro darbą, 1972-75 m. pirmininkavo Pasaulio lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos (PLIAS) Centro valdybai. Skaitė pranešimus beveik visuose išeivijos Mokslo ir kultūros simpoziumuose, jūros temomis rašė žurnalams *Mūsų jūra*, *Technikos žodis*, bendradarbiavo *Lietuvių enciklopedijoje*.

Literatūrinė veikla užsiėmė tik negausiu laisvalaikiu. Jo pjesė *Apsilankymas* 1981 metais apdovanota JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros tarybos premija. Romanas *Krantas* parašytas 1986 metais Venesueloje. **TŽ**

PRISIMENANT GEDIMINĄ BARAVYKĄ

(1940-1995)

Lietuva neteko 1995 m. vasario 25 d. profesijoje pasižymėjusio, iškilaus architekto Gedimino Baravyko.

1964 metais G. Baravykas baigė Vilniaus Dailės institutą. Baigęs šį Institutą, įsidarbino Vilniaus miesto statybos projektavimo institute eiliniu architektu. Jo didelio gabumo dėka, greitai kilo savo profesijoje ir jau 1987-1990 metais tapo Vilniaus miesto vyriausiu architektu.

1990 metais, palikęs miesto administracinės pareigas, su kolegomis įsteigė MSPI - projektavimo institutą, tapdamas vyriausiu architektu ir direktorių tarybos nariu.

Gediminui Baravykui suteiktas Lietuvos nuspelniusio architekto titulas. Pagal jo projektus yra pastatyta Maskvos-Helios kino teatras, Vilniaus garsieji santuokų rūmai (konkursinis projektas), revoliucijos muziejus - dabar Nacionalinė galerija,

Kultūros namai Anykščiuose, IX-to forto memorialas Kaune, 1990-1994 m. Palaimintojo Jurgio Matulaičio bažnyčios projektas Vilniuje. Dalyvavo Žemutinės pilies atstatymo konkurse. Buvo vienas iš pirmųjų Lietuvos architektų, kuris dalyvavo tarptautiniuose konkursuose Erfurte, Salzburge, Paryžiuje, Varšuvoje. Savo projektuose siekė išreikšti modernistines ir postmodernistines architektūrines idėjas.

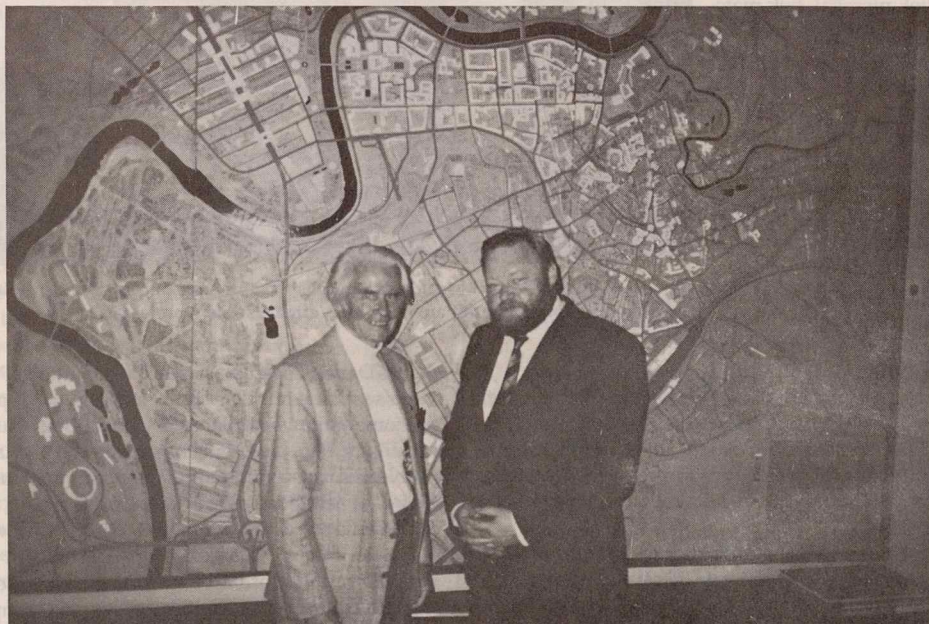
Turėjo didelius organizacinius gabumus: daugelį metų buvo Lietuvos architektų sąjungos pirmininko pavaduotojas, dėstė Dailės akademijoje Vilniuje, Mokslo ir kūrybos simpoziumų paskaitininkas.

Kaip asmuo, buvo draugiškas ir savyje turėjo daug profesiniai nuotaikingo jumo...

Dideliame liūdesyje paliko žmoną, sūnų architektą Jurgį, gimines, draugus ir savo profesijos kolegas architektus.

Nelaiku išėjai, mielas Kolega, palikai mums ir lietuvių tautai savo architektūrinius kūrinius, kurie gyvens ne tik su mumis, bet ir su ateinančiomis kartomis.

Arch. Edmundas Arbas

Architektas Gediminas Baravykas (dešinėje) su svečiu architektu Edmundu Arbu Vilniuje 1990 metais prie urbanistinio Vilniaus plano

VEIMARAS - EUROPOS KULTŪROS MIESTAS 1999 METAIS

Architektūros projektavimo konferencija Veimare, Vokietijoje

"Veimaras - Europos kultūros miestas. 1999. Miesto planavimo ir architektūros kūrimo problemos, tolimesnio vystymosi sprendimų sumanymai ir koncepcijos" - taip pavadintas tarptautinis projektavimo seminaras, įvykęs Veimaro Aukštojoje architektūros ir statybos mokykloje (Hochschule für Architektur und Bauwesen Weimar - Universität, HAB Weimar), organizuotas Architektūros bei miestų ir rajoninio planavimo fakultetų 1994 m. rugsėjo 26-30 d. Jame dalyvavo ir pranešimus skaitė atstovai iš penkių Europos šalių: Veimaro HAB Architektūros fakulteto (Vokietija), Eindhoveno TU (Olandija), Bratislavos TU (Slovakija), Tamperės TU (Suomija) ir Vilniaus TU Architektūros fakulteto (Lietuva) - Mokslo įstaigų valdymo darbuotojai, profesoriai, jauni specialistai: architektai, planuotojai, teoretikai ir praktikos studentai.

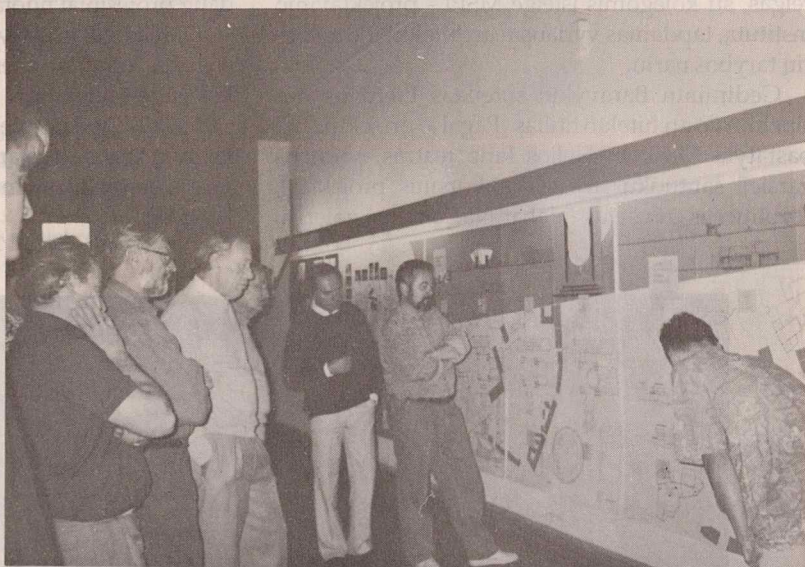
Remdamiesi bendradarbiavimo sutartimi, Veimaro miesto magistratas renginį rėmė tiek moraliai, tiek materialiai. Tarptautinio projektavimo seminaro uždavinys - miesto centro ir atskirų jo dalių tolimesnis planavimo ir architektūrinio vystymosi kelių parinkimas ir modeliais išryškinant Veimarą, esantį geografinėje situacijoje, netoli kitų didelių Vokietijos miestų, kaip Erfurtas, Drezdenas, Leipcigas, turintį galias tradicijas ir papročius, menantį Giotės ir Šilerio laikus, kaip vieną Europos kultūros centrą.

Pirmomis seminaro dienomis dalyvius pasveikino ir su miesto aktualijomis supažindino organizatoriai: Veimaro HAB profesorius, habilituotas humanitarinių mokslų daktaras Star, rektorius profesorius, architektūros daktaras Zimmermann, fakultetų dekanai ir katedrų atstovai.

Po turiningo aiškaus projektavimo seminaro, tikslo pristatymo dalyviai susiskirstė į šešias darbo grupes, kurių kiekviena atskirai sprendė miestui aktualias problemas: Veimaro kultūros statybos, susisiekiimo, ekologijos tolimesnį vystymąsi bendrame Europos

kontekste; kultūrinio - turistinio miesto plėtotės galimybes; atskirų miesto dalių erdvinius - funkcinius klausimus pagal konkrečias užduotas situacijas ir funkcines sistemas. Keturios situacijos, su erdves užpildančiais naujais ar rekonstruojamais statiniais, turėtų dar labiau išryškinti miesto kultūrinę svarbą ir tuo pačiu atspindėti laikmečio visuomenės gyvenimo poreikius: Gauforumo, milžiniškų pastatų, nelengvai prisiiderinančių bendrame miesto kontekste, pertvarkymas ir jo esamų pastatų pritaikymas šių dienų reikmėms, miesto rotušės praplėtimas - kaip administracinis pastatas, Aukštųjų mokyklų kiemelių praplėtimas su bibliotekos-skaityklos ir auditorijų korpusais, Teatro aikštę ribojančių išklotinių atnaujinimas, Kongresų rūmai naujamiestyje.

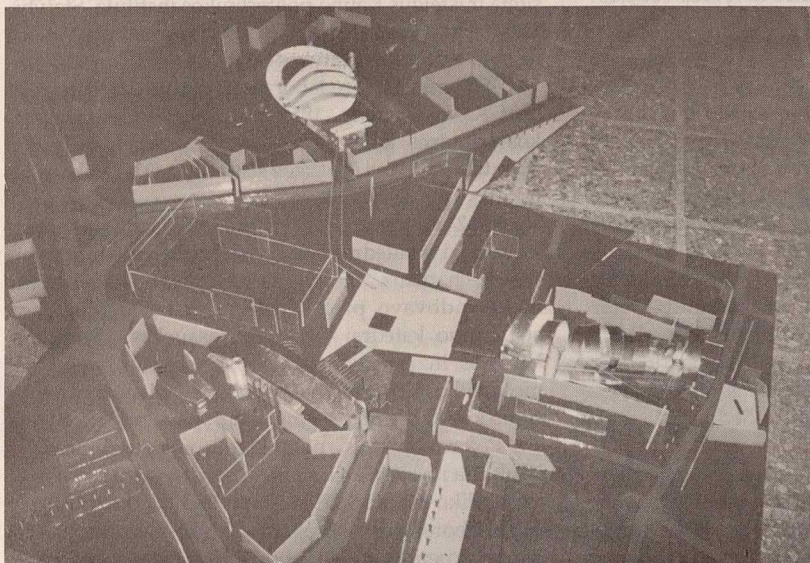
Vilniaus TU atstovavo Architektūros fakulteto dekanas profesorius Vytautas Dičius, prodekanas docentas Sigintas Čereškevičius, I-mo kurso magistratūros stu-

Vilniaus Technikos universiteto absolventai supažindina Tarptautinio projektavimo seminaro dalyvius Veimare su savo projektais

dentas Darius Čepaitis ir šios apžvalgos autorė. Projektavimo seminarui ruošiasi iš anksto. Šių metų pavasarį turėjome galimybę aplankyti Veimarą, susipažinti su bendra miesto padėtimi, organizavimu, keliamomis problemomis, su numatomomis tvarkyti situacijomis. Kelias jų smulkiau išnagrinėjome ir, grįžę į Vilnių, paruošėme projektus: "Kongresų rūmai" (vadovas prof. V. Dičius, autorė J. Čitavičiūtė), "Teatro aikštė ir Parodų rūmai" (vadovas profesorius A. Dimeika, autorius D. Čepaitis). Abu projektai atlikti vieningoje komponavimo sistemoje, sprendžiant senamiesčio ir naujamiesčio jungties klausimą. Darbus pristatėme 1994-tųjų metų VTU

Architektūros fakulteto Valstybinei egzaminų komisijai ir apgynėme kaip diplominius projektus. Su paruošta medžiaga supažindinome ir projektavimo seminaro dalyvius Veimare, išsakėme savo nuomonę dėl tolimesnio miesto planavimo koncepcijos.

Kongresų rūmų, teatro aikštės ir parodų rūmų maketas Veimaro seminare

Bendradarbiaujant profesoriui Butter, architektui Niels Fritsche, studentui Ulf Neumeister iš Veimaro HAB, docentui John Carp iš Eindhoveno TU, Vilniaus TU grupei, darbo metu išanalizuotas Veimaro Aukštųjų mokyklų praplėtimo perspektyvos ir suprojektuoti bibliotekos-skaityklos, auditorijų korpusai, viešbutis, kuris turėtų įsiliesti į tų pačių mokyklų bendrą funkcinę sistemą. Siūlomas idėjinis projektas tapo vienas iš sekančių nagrinėjamų problemų kuriamojoje, atnaujinamojoje miesto terpeje.

Projektavimo seminaro metu darbavimasis grupėse, bendradarbiaujant kelių šalių skirtingų profilių specialistams, davė puikius rezultatus miesto vystimosi tolimesnių procesų iškeltiems klausimams atsakyti. Numatoma paruoštus tarptautinius idėjinius projektus išleisti atskiru leidiniu ir pristatyti tiek specialistų, tiek gyventojų svarstymams ir diskusijoms. Be to atskirų architektų, planuotojų įgytų išgūdžių, naujų mąstymo priėmimo būdų renginyje, galimas pritaikymas individualiuose praktiniuose ir teoretiniuose darbuose ateityje.

Kita vertus, preciziškai sudaryta tarptautinio projektavimo seminaro eiga: pranešimų ciklas, supažindinimas su miesto planavimo ir architektūros ypatumais ir problemomis šiandien ir rytoj, darbo pro-

ceso organizavimo pobūdis, laisvalaikio kultūrinės programos parengimas, aplankant Tiefert šventyklą, muziejų, parką.

Per trumpą laiką teko patirti nuoširdų vokiečių priėmimą ir toleranciją kitų tautų atžvilgiu.

Jurga Čitavičiūtė

Reikia pasveikinti Vilniaus Technikos fakulteto vadovybę už jų rūpestį ir pastangas savo studentams, sudarant galimybes dalyvauti tarptautinėse konferencijose su konkursiniais projektais. Ta pačia proga paminėsiu keletą pavyzdžių.

1. Trisdešimt penktoje pasaulinėje Matematikų konferencijoje Hong Konge Vytautas Poškūnas iš Vilniaus buvo apdovanotas bronzos medaliu, o Dalius Mašolas iš Šiaulių - pagyrimo raštu.

2. Šeštame Informatikos konkurse Švedijoje iš 49-ių valstybių, 189 dalyvavusių, Gintautas Kučas ir Tomas Sakalauskas iš Vilniaus gavo sidabro, o Romualdas Dumčius iš Kauno ir Linas Medžiūnas iš Vilniaus - bronzos medalius.

3. Labai gerai pasirodė jaunieji Lietuvos chemikai Norvegijoje. Iš 160, 41-os šalies jaunuolių, Eduardas Gaidamauskas pelnė auksto medalį, o Giedrius Stankevičius - bronzos.

4. 1993 metais jaunieji fizikai Jungtinėse Amerikos valstijose iškovojo bronzos medalį ir pagyrimo raštą.

5. 1994 metais 25-oje fizikų olimpiadoje Kinijoje, Pekine, iš dalyvavusių 229 moksleivių iš 47-ių šalių, Rimas Lazauskas iš Vilniaus pelnė pagyrimo raštą.

6. Vilniaus gamtos ir technikos mokslų net keturi studentai pelnė prizines vietas.

Paminėti pavyzdžiai parodo Lietuvos specialiųjų mokslo sričių aukštą lygį: jie garsina Lietuvos vardą tarptautiniuose mokslo forumuose.

Lietuva, o taip pat ir išeivija turėtų dar daugiau paremti savo krašto aukštąjį mokslą einančiųjų pastangas.

Edmundas Arbas

KATEDROS IŠTAKOS - KAUNO AUKŠTUOSIUOSE KURSUOSE

(75 metų sukaktį minint)

Deformuojamų kūnų mechanikos katedros vedėjas
prof. habil. dr. A. Žiliukas

Jau universiteto pirmtako - 1920 m. sausio 27 d. Kaune atidarytų Aukštųjų kursų klausytojams buvo skaitomi medžiagų atsparumo ir statybinės statikos pagrindai. Kursų technikos skyriaus vedėjas K. Vasiliauskas suorganizavo mechanikos kabinetą. Įkūrus universitetą, prof. K. Vasiliauskui pavedama steigti Technikos fakulteto Statybos mechanikos katedrą, o prie jos prijungiamą ir medžiagų atsparumo laboratoriją, suformuota Aukštuosiuose kursuose. 1923 metais medžiagų atsparumo laboratorija turėjo tris kambarius (du buvo skirti bandymo mašinoms ir prietaisams, vienas mažytis - profesoriumi) K. Donelaičio ir Gedimino gatvių sankryžoje esančiame pastate (dabar čia Kauno technologijos universiteto II rūmai). Iki 1927 metų prof. K. Vasiliausko ir laboranto (vėliau akademiko) J. Indriūno pastangomis laboratorija buvo aprūpinta beveik visomis svarbiausiomis medžiagų mechaninių bandymų mašinomis. Laboratorija su Technikos fakultetu buvo perkelta į Fizikos-Chemijos instituto rūmus Aleksote, o po J. Indriūno kartu su prof. J. Vasiliausku dirbo vyr. asistentas Vladas Tamošiūnas. Laboratorijos įsigytų ir pasigamintų prietaisų vertė siekė 80,000 litų. Laboratorijos mašinos ir prietaisai atitiko to meto pasaulinius standartus, o pati laboratorija buvo geriausia Pabaltijyje ir nenusileido to meto išsivysčiusių šalių tokios pat paskirties laboratorijoms.

Šalia mokomojo ir mokslinio darbo, valstybinių įstaigų ir privačių firmų prašoma, Statybos mechanikos katedra ir jos laboratorija atliko nemažai konstrukcinių medžiagų mechaninių savybių tyrimų (Geležinkelio valdybai, Pašto, telegrafų ir telefonų valdybai, Valstybinei spaustuvei, Lietuvos bankui, statomam funikulieriui ir kt.). Be to, laboratorija naudojosi Kauno aukštesniosios mokyklos moksleiviai, Aukštųjų karininkų kursų klausytojai, Kėdainių aukštesniosios žemės ūkio technikos mokyklos moksleiviai ir kiti.

1935 metais buvo išspausdintas pirmasis lietuvių kalba parašytas medžiagų atsparumo vadovėlis - K. Vasiliausko *Elementarinis medžiagų atsparumo kursas*, didelės apimties, su daugybe brėžinių, lentelėmis ir išspėstais pavyzdžiais. 1941 metais buvo išleistas prof. K. Vasiliausko, iš esmės pakeistas ir gerokai papildytas, antrasis medžiagų atsparumo vadovėlis.

Antrojo pasaulinio karo metais Statybos mechani-

kos katedros veikla buvo nutraukta. Vokiečiams pasitraukus, katedrą teko beveik iš naujo komplektuoti. 1945 metais mokslas prasidėjo auditorijose su išdaužytomis langais, studentams sėdint ant greitosiomis iš lentų sukaltų suolų. Atšalus orams, teko dirbti nešildomose patalpose. 1951 metais reorganizavus Kauno universitetą ir įsteigus Kauno politechnikos institutą, Statybinės mechanikos katedra (taip ji buvo pavadinta 1947 m. rugsėjo 1 d.) išliko Statybos fakultete.

1957 metais mirė laboratorijos ir katedros įkūrėjas prof. K. Vasiliauskas. 1959 metais Statybinės mechanikos katedros kolektyvas parengė ir išleido didelės apimties vadovėlį *Medžiagų atsparumas* (K. Vasiliauskas ir kiti).

1962 m. liepos 1 d. Statybinės mechanikos katedra suskilo į dvi katedras: Medžiagų atsparumo ir Statybinės mechanikos. Statybinės mechanikos katedrai tuo metu vadovavo prof. V. Klimavičius, o Medžiagų atsparumo katedrai - doc. S. Vasauskas. Susikūrus Vilniaus inžineriniam statybos institutui, statybinės mechanikos katedra buvo panaikinta. Medžiagų atsparumo katedrai nuo 1968 metų vadovavo prof. J. Baušys.

Pokario metais, nors katedros pavadinimas ir struktūra ne kartą keitėsi, medžiagų atsparumo laboratorija išliko ta pati. 1979 m. kovo 16 d. medžiagų atsparumo laboratorijos įkūrėjas prof. K. Vasiliausko 100-ųjų gimimo metinių proga laboratorijai buvo suteiktas K. Vasiliausko vardas. Daug išradinumo ir triūso idėjo laboratorijos vedėjas K. Rudėnas.

Katedros ir laboratorijos darbui pokario metais buvo apvainikuoti trimis technikos mokslų daktaro (dabar habilituoto daktaro) ir daugiau kaip 30 technikos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertacijų, išleisti trys vadovėliai ir monografija.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir Kauno technologijos universitetui perėmus europietišką modelį, katedroje daugiau pradėta dėstyti universitetinių dalykų. Be įprastinių dalykų - medžiagų atsparumo, medžiagų mechanikos - dėstoma tamprumo ir plastiškumo teorija, irimo mechanika, skaitinė deformuojamų kūnų mechanika. Šiuo periodu katedrai vadovauti išrinktas šių eilučių autorius.

Savo ištakų 75-ąsias metines mininti katedra stengiasi koncentruoti dėmesį į teorinį, eksperimentinį ir kompiuterinį medžiagų ir konstrukcijų stiprumo ir ilgaamžiškumo prognozavimą, padėti Lietuvos pramonei užtikrinti saugų konstrukcijų ilgaamžiškumą ir išvengti katastrofiškų padarinių dėl pažeidimų įvairiuose pramonės objektuose, rengti aukštos kvalifikacijos bakalaurus, magistrus ir daktarus.

Tėvų kurta mokslo šventovė puoselėjama, tobulinama, plečiama ne tik į rytus, bet ir į vakarus, pietus ir šiaurę. Ta gija ir nenutrūks, kol mokslas, menas ir kultūra bus svarbiausios žmonijos vertybės. **TŽ**

IŠ VILNIAUS TECHNIKOS UNIVERSITETO ISTORIJOS MUZIEJAUS VEIKLOS

J. B. Danys - Kanada

Sovietinės okupacinės santvarkos metais pertvarkant aukštuosius technikos mokslus, 1956 metais Kauno politechnikos institutas (KPU) atidarė savo filialą Vilniuje, į kurį perkeltos statybos ir architektūros šakos. 1968 metais tapo savarankišku Vilniaus inžinerinės statybos institutu (VISI). Prasidėjus Lietuvos atgimimui, Vilniaus inžinerinės statybos institutas reformavosi į Vilniaus technikos universitetą (VTU), kuris dabar turi 4500 studentų ir 560 dėstytojų. Jam vadovauja antrajai ketverių metų kadencijai išrinktas rektorius prof. E. Zavadskas.

Vilniaus technikos universitetas įkūrė istorijos muziejų, kurio tikslas rinkti istorinę medžiagą apie statybas ir statybos mokslo raidą Lietuvoje. Sovietinės santvarkos 50 metų laikotarpiu lietuvių inžinierių pasiekimai statybose ir moksle buvo ignoruojami, iš istorinių apyskaitų išleidžiami. Todėl liko "baltos dėmės".

1993 metų pabaigoje Vilniaus technikos universiteto istorijos muziejus surengė parodą, kur iš keletos profesorių gauta vadovėlių, knygų ir dokumentų, dabar retai užtinkamų, iš 1920-1944 metų periodo. Kaip rengėjai pastebėjo, kad galimos istorinės medžiagos dar tik nedidelė dalis.

1994 m. sausio 11 d. Vilniaus technikos universitetas surengė pirmą mokslinę konferenciją apie statybos aukštojo mokslo raidą Lietuvoje. 19 autorių per septyniolika pranešimų apžvelgė (daugiausia) 1990-1993 metus. Pranešėjų tarpe (neakivaizdžiai) buvo ir išeivijoje gyvenantieji Juozas Danys-Daniliauskas ir Jurgis Gimbutas. Vėliau Vilniaus technikos universiteto istorijos muziejus (jo kuratorius yra docentas Algimantas Nakas) pakvietė J. Gimbutą ir J. Danį prisiųsti muziejui savo profesinės, mokslinės ir panašios veiklos darbus bei dokumentus planuojamai ekspozicijai.

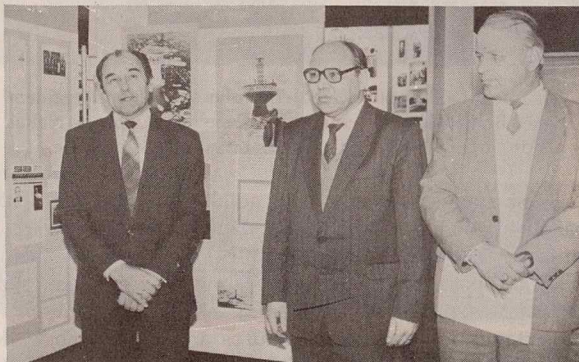
Mano dalyvavimas ekspozicijoje

Mano ryšiai su Vilniaus technikos universitetu (VTU) prasidėjo, kai buvau pakviestas dalyvauti ir per VTU mokslinę konferenciją padaryti pranešimą "Statybos aukštojo mokslo raidos Lietuvoje momentai" 1994.01.11. Mano pranešimas (žr. T.Ž. 1994 m. Nr. 2) buvo konferencijoje neakivaizdžiai perskaitytas. Vėliau su Jurgiu Gimbutu buvome paprašyti prisiųsti savo profesinius ir mokslinius darbus, dokumentus, tinkamus muziejui bei planuojamai ekspozicijai.

"Istoriniai" eksponatai, bene, būtų darbai, studijos

atlikti prieš 1944 metus. Bet tada, staigiai pasitraukiant iš Lietuvos, nebuvo nei galimybės, nei planuota tokią medžiagą pasiimti kartu su savimi, o per 50 metų daug kas nutrūpėjo, paskendo tarp kitų gausių darbų.

Pas mane išliko hidrotechninių konstrukcijų ir hidraulikos (mechanikams ir elektrotechnikams) kruopščiai paruošti paskaitų konspektai ir dalis vandens jėgos išnaudojimo kurso. Išliko minėtų kursų, skaičiavimo technikos (technologams) ir braižybos (statybininkams) mokslo programos, mano sudarytos 1941-

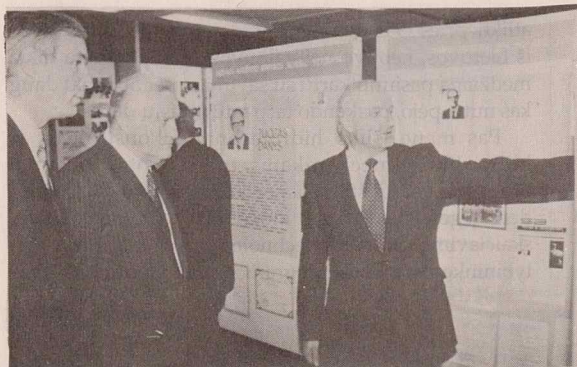

Inž. J. Danio ir inž. dr. Gimbuto ekspozicijos atidaryme kalba VTU Statybos fakulteto dekanas doc. dr. P. Vainiūnas (kairėje), greta VTU rektorius prof. hab. dr. E. Zavadskas ir VTU profesorius klubo pirm. prof. hab. dr. P. Baltrėnas.

1942 m. Tada buvau Vytauto Didžiojo universiteto Statybos fakulteto komisijoje, kuri turėjo reformuoti mokslo planus.

Įdomūs išlikę kelių studentų pratimai, registracijos lakštai su autentiškais jų parašais, užskaitų, egzaminų sąrašai. 1943 m. kovo 17 d. Vytauto Didžiojo universitetas buvo okupacinės nacių valdžios oficialiai uždarytas, bet toleruota pusiau nelegalios paskaitos aukštesniųjų semestrų studentams. Iš išlikusių sąrašų matyti, kad paskutines paskaitas skaičiau 1944 m. balandžio 27 d., o paskutinius egzaminus studentai pas mane laikė 1944 m. birželio 27 d. Iš Lietuvoje paruoštų keliolikos studijų ir paskelbtų straipsnių, būnant Lietuvos energijos komiteto nariu ir Vytauto Didžiojo universiteto dėstytoju, išliko pas mane tik keli, kurie pasiųsti ekspozicijai.

Neturint ryšių su Lietuva keliiasdešimt metų, lankantis ten 1992 metais, buvo įdomu sužinoti, kad iš 22 asmenų laidos šie devyni mano buvę studentai bei diplomantai vėliau yra dėstę Kauno universitete ar Kauno politechnikos institute, ar Hidromelioracijos - žemėtvarkos fakultete (Lietuvos žemės ūkio akademijoje): R. Dačinskas, S. Buožis, P. Karbauskas, A. Kiaušas, V. Kudirka, J. Macevičius, B. Petrulis, J. Zyberkas (neilgai) ir J. Antanaitis, o Jonas Velička buvo Žemės ūkio ministras.

J. Danio ir J. Gimbuto ekspoziciją aplankė Lietuvos prezidentas A. Brazauskas ir premjeras A. Šleževičius. Doc. A. Nakas aiškina užkrantinių švyturių statybą giliame vandenyje.

Nesavanoriškoje emigracijoje atlikti profesiniai darbai Lietuvoje jiems įdomūs, nes sužinoma, kaip ir kiek su Lietuvoje įgytu išsimokslinimu bei patyrimu buvo įsikurta ir pasiekta. Kanadoje dirbau vyr. inžinieriumi aštuonerius metus prie užtvankų ir hidroelektrinių projektavimo ir statybos priežiūros ar vadovavimo; dvidešimt metų buvau Kanados Susisiekimo ministerijos vandenų tarnybos statybos skyriaus viršininkas. Tada vykdytas laivininkystės įrengimų pagerinimo modernizavimas ir išplėtimas. Pažanga statybos technologijoje ir inžinerijoje, įvairi ir didelė patirtis, dirbant ketverius metus tarptautinėje Kanados JAV inžinierių taryboje, prižiūrėjo didžiulio šv. Lauryno upės jūrkelio ir hidrotechninių statinių statybą. Tai visa įgalino įvesti daug tikslingų naujovių į užkrantinių švyturius, veikiamus bangų ir didelių kinetinių ledo jėgų. Referatai buvo pateikti specialiose tarptautinėse konferencijose Romoje (1965 m.), Stockholme (1970 m.), Ottawoje (1975 m.), Tokyo (1980 m.). Trys suprojektuoti švyturiai pavaizduoti Kanados pašto ženkluose. Tais metais atlikta daug studijų apie ledo jėgų ir statinių sąveiką.

Pranešimai skaityti specialybės konferencijose Kanadoje, JAV, Anglijoje, Norvegijoje, Švedijoje ir TSRS. Pavartotos užkrantiniam švyturiams kūginės formos, naudojamos ir kitų projektuotojų statiniams arktinėje aplinkoje. Dabar Kanadoje statomas 13 km ilgio tiltas tarp Prince Edward salos ir New Brunswick provincijos turi 65 taurus-atramas, kurių formos yra tolygios Prince Shoal užkrantiniam švyturiui, suprojektuotam ir pastatytam 1963 metais. Tarp salos ir žemyno jungties kaina 850 milijonų dolerių. Ekspozicijai nusiūsta apie 50 publikacijų, nuotraukų ir grafikų, vaizduojančių hidrotechninių statinių statybą sudėtingose aplinkose.

Atidarymas - atsilanko Respublikos prezidentas

Ištraukos iš Vytauto Didžiojo universiteto istorijos

muziejaus kuratoriaus doc. Algimanto Nako laišką. Planuotąją Jums ir J. Gimbutui skirtą ekspoziciją atidarėme 1994.10.19.

Ekspoziciją atidarė rektorius prof. E. Zavadskas. Jis pažymėjo užsimezgsių gražų bendradarbiavimą tarp Vilniaus technikos universiteto ir išymių lietuvių išeiivių J. Gimbuto ir J. Danio. Priminė sausio mėnesį vykusią istorinę mokslo konferenciją ir Jūsų neakyaizdinį dalyvavimą joje. Pasidžiaugė surengtąją ekspoziciją, reiškė viltį, kad ją lankys dauguma universiteto dėstytojų, studentų ir VTU svečiai.

Apie J. Gimbuto ir J. Danio profesinę ir visuomeninę veiklą plačiai papasakojo Statybos fakulteto dekanas doc. P. Vainiūnas. Kalbėjo prof. A. Matulionis, Lietuvos prezidento patarėjas kultūros reikalams, profesoriai M. Kosčiauskas ir J. Stražinkas. Man teko garbė pristatyti ekspoziciją.

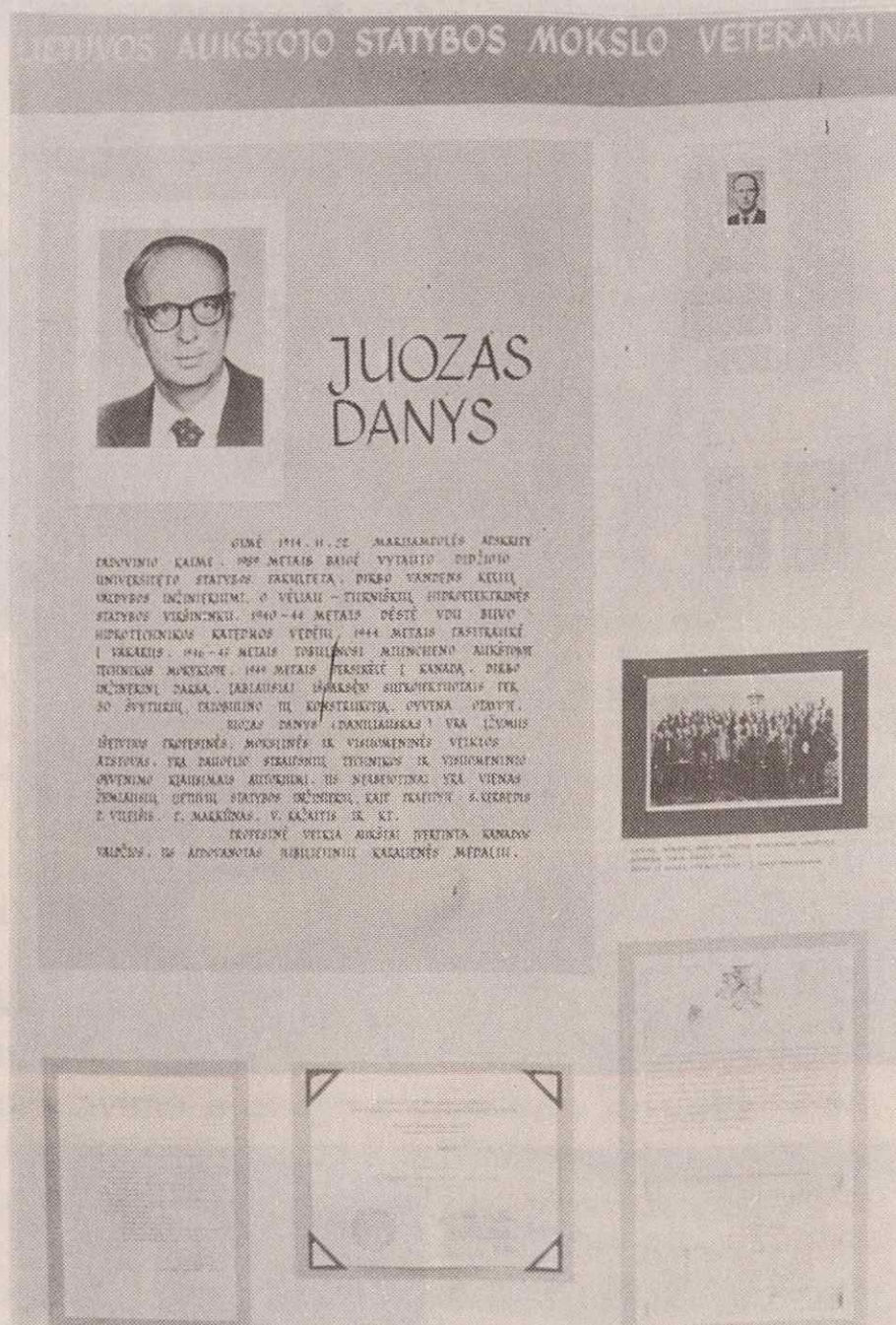
Mūsų dideliame džiaugsmui i atidarymą atvyko Jūsų dukra Milda (dabar penkti metai dėstanti Vytauto Didžiojo universitete Kaune anglų kalbą ir literatūrą, Katedros vedėja) su teta ir pussesere (gyvenančiomis Vilniuje), Lietuvos prezidento patarėjas kultūros reikalams prof. A. Matulionis, VTU rektorius prof. E. Zavadskas, VTU tarybos pirmininkas prof. Z. Jankauskas, Statybos fakulteto dekanas doc. P. Vainiūnas, Architektūros fakulteto dekanas prof. V. Dičius, Miestų inžinerijos fakulteto dekanas doc. V. Martinaitis, Verslo vadybos fakulteto dekanas doc. R. Grincevičius, profesorai M. Kosčiauskas, S. Abramauskas, P. Baltrėnas, VTU prorektorius doc. A. Daniūnas ir kt. Dalyvavo taip pat žurnalo *Statyba ir architektūra* vyr. redaktorius J. Stražinkas.

Spalio 21 d. išteikus VTU garbės daktaro diplomą Lietuvos prezidentui ekon. dr. inž. Algirdui Brazauskui, pakviečiau elitą i naująją ekspoziciją. Kartu su Lietuvos prezidentu ekspoziciją apžiūrėjo premjeras hab. dr. inž. Šleževičius, keli ministrai, prezidento patarėjai ir kiti VTU svečiai ir VTU vadovai. Prisiminta, kad kaip ir Jūs, Algirdas Brazauskas yra inžinierius hidrotechnikas (1956 m. Kauno politechnikos institute įgijo hidrotechninių statybų inžinieriaus specialybę), dirbo Kauno marių hidroelektrinės statyboje. Svečiai labai domėjosi Jūsų projektuotais ir pastatytais švyturiais (ypač statyba giliame vandenyje). Man teko lakoniškai apie tai papasakoti (pagal vaizdinius eksponatus).

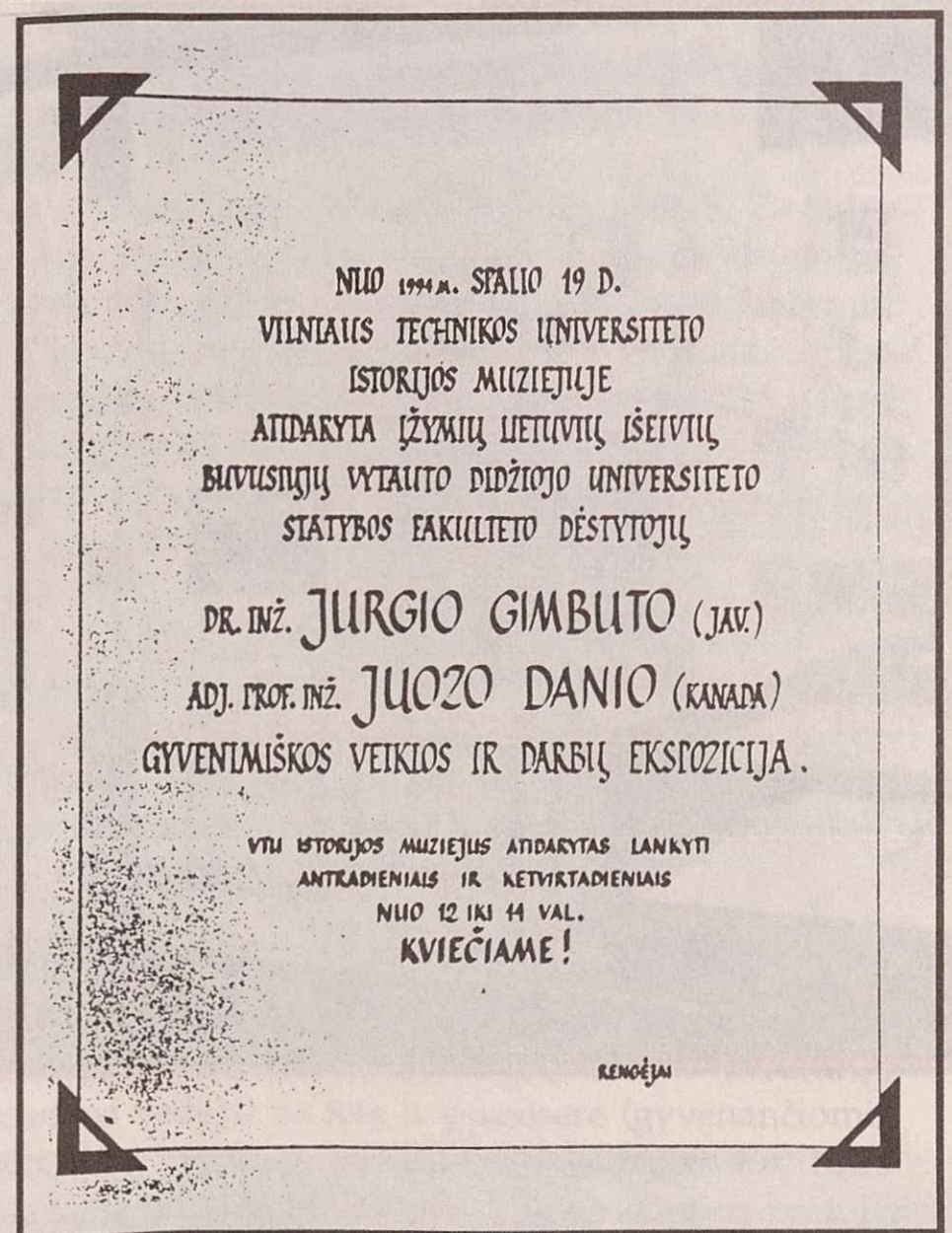
Jūsų ekspozicijos du standus viename reportaže, be komentarų, apie Vilniaus technikos universitetą (1995.01.09) parodė Lietuvos televizija.

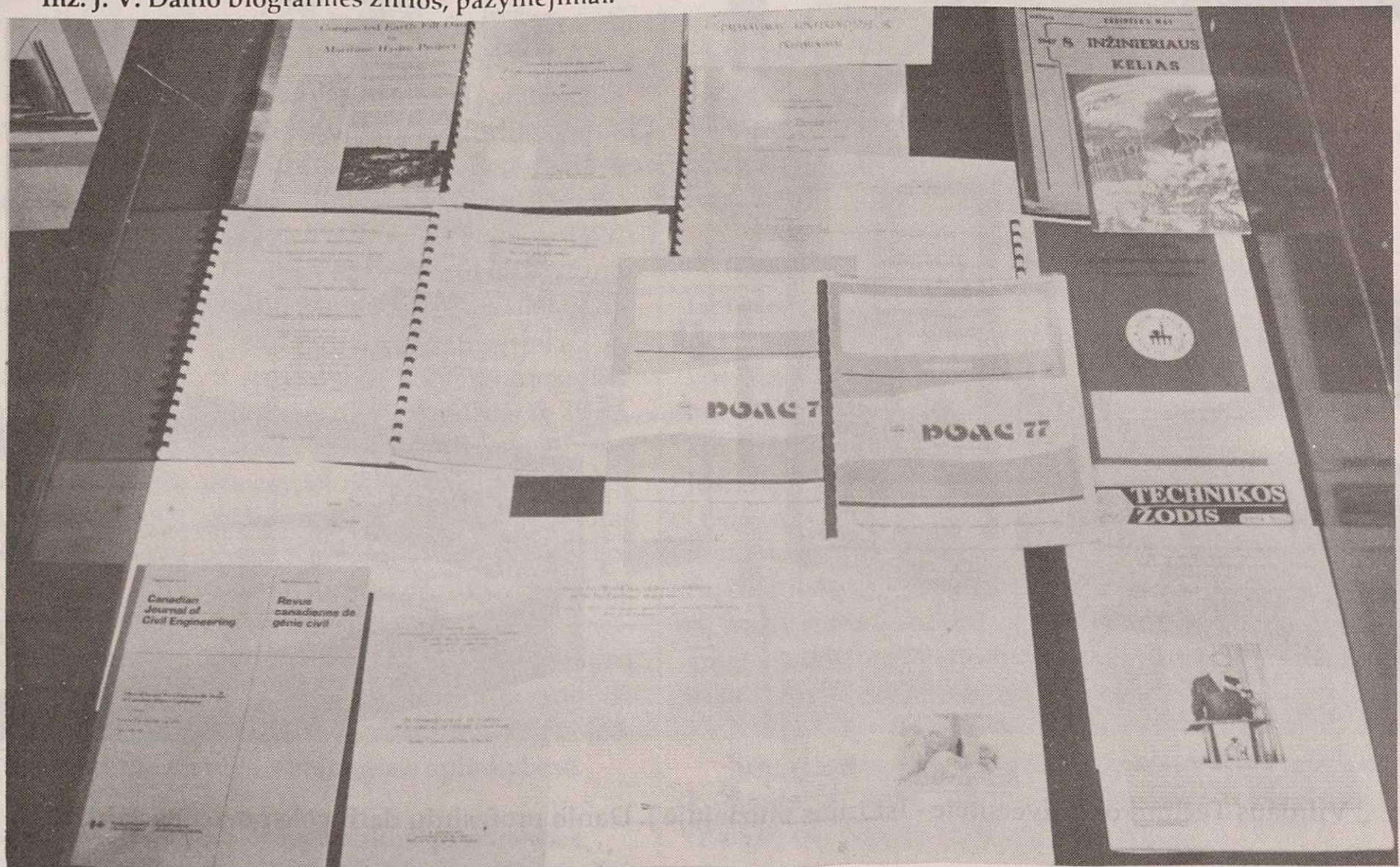
Vilniaus Technikos universitete - Istorijos muziejuje J. Danio profesinių darbų ekspozicijos vaizdai.

Inž. J. V. Danio biografinės žinios, pažymėjimai.

Kvietimas į parodą

Inž. J. Danio publikacijos konferencijose.

Visos nuotraukos Alekso Jauniaus.

TŽ

PRŪSŲ ŽEMĖJE REIKIA LIETUVIŲ KULTŪRININKŲ, KUNIGŲ

(Talkinkime Tilžėje pastatyti lietuviams bažnyčią)

Algirdas Gustaitis

1 1993 metų vasarą lankiausi Rusijos okupuotoje Prūsijos dalyje. Buvoju Tvankstėje (Karaliaučiuje, vokiškai Königsberg, sovietai praminė Kaliningrad). Toje srityje gyvenančių atlietuvėjimui daug talkintų lietuvių kultūrininkai - mokytojai, kunigai, sąmoningi politikai, gerų norų turistai.

Tvankstėje gražiai veikia lietuvis kunigas Anupras Gauronskas. Su juo kalbėjau, dalyvavau jo laikomose mišiose prieš bažnyčios, nes okupantai rusai neleidžia lietuviams melstis bažnyčioje, Tvankstėje.

Man grįžus į Los Angeles, Kaliforniją, kun. A. Gauronskas laiške 1993 m. spalio 18 d. (gavau po dviejų mėnesių) rašė, kad dėkoja už *Draugą* ir tolesnę spaudą. Kreipiasi savo ir Tilžės parapijiečių vardu labai svarbiu prašymu - esant galimybei, Amerikoje atidaryti sąskaitą Tilžės Kristaus Prisikėlimo bažnyčios statybai.

Toliau rašo: "Statybos darbai vyksta. Šiuo metu baigiami kloti pamatai ir užperkamos statybinės medžiagos. Statybos darbai vyksta pagal užsibrėžimus, nors yra ir nemaža sunkumų. Jei turėtume lėšų, bažnyčios pastatas turėtų būti užbaigtas statyti 1995 metais. Tikime, su žmonių pagalba ir Aukščiausiojo palaima visus sunkumus įveikti ir melstis Dievo namuose, o ne lauke.

Tai būtų visoje Prūsijos žemėje po karo metų pirmoji atstatytoji bažnyčia, apie kurią suktųsi visas kultūrinis - dvasinis tautiečių gyvenimas.

Dar daugiau - ši bažnyčia statoma visų geros valios tautiečių pastangomis. Manome, gal atsiras norinčių ir galinčių prisidėti savo auka mielių tautiečių, gyvenančių Amerikoje ar kur nors kitur.

Dėkojame visiems ir meldžiamės už visus, o ypač už tuos, kas mus supranta ir padeda.

Linkime Jums ir visiems per Jus kuo geriausios kloties ir Dieviškosios palaimos.

Su gilia pagarba ir meile."

Pasirašė kunigas *Anupras Gauronskas*

Norintieji talkinti, kun. A. Gauronsko adresas:

Geliuloznaja 8-1
Kaliningrad 236017
Russia

Ne mažiau įdomus kun. A. Gauronsko laiškas, rašytas iš Karaliaučiaus 1994 m. kovo 16 d., kuriame dėkoja už rūpestį Karaliaučiaus krašto lietuviams, už laiškus ir spaudą. Laiškai ir laikraščiai pasiekia, kelyje nors užtrūkdamy ilgokai, bet vis tik pasiekia.

Kunigas rašo: "Gyvenimas, susidedantis iš problemų, rieda pirmyn. O tų problemų įvairiausių. Mažosios Lietuvos žmonės, drauge su visos Rusijos žmonėmis, šiuo metu pergyvena ne tik ekonominę, bet ir dvasinę krizę. Visa tai patiriant, žodžiais nenusakoma. Tačiau nenusiviliame, pasitikime gerais žmonėmis, o ypač Dievo Apvaizda. Tikime geresne ateitimi.

Man, kaip dvasininkui, tenka arčiausiai pažinti to krašto žmonių problemas. Nepamiršta retkarčiais mūsų ir Didžiosios Lietuvos žmonės. Retkarčiais atvyksta pasidomauti, kaip gyvename. Tiesa, daugelis privačių firmų iš Lietuvos stato gyvenamuosius namus kariškiams, grįžtantiems iš Vokietijos į Karaliaučiaus sritį gyventi. Tokiu būdu, gyventojų ne mažėja, o vis daugėja. Šiandien viešai niekas neskelbia gyventojų skaičiaus, manoma, apie vienas milijonas (be kariškių). Lietuvių gyvena apie 20 tūkstančių. Tik gaila, didžioji dauguma nutautėjusi. Dvasiškai suluošinta, su vaikais ir jaunimu kalbamės rusiškai, nes dar neišmokome lietuvių kalbos. Mane kaip kunigą - labai jaudina.

Kokia 'didelė pjūtis', o nėra darbininkų. Neatsiranda norinčių atvykti misijonierių. Ypač reikia dvasiniame kultūriniame bare.

Prieš metus buvo prie vieno rusų vaikų darželio įkurta lietuvių vaikams grupė. Suremontavome patalpas, pašventinome, atšventėme įkurtuves. Džiaugėmės ateitimi. Tačiau neilgai: nesulaukus įkurtuvių metinių, nuo sienos nukabinamas kryžius, į lietuvišką grupę vėl grįžta rusų tautybės vaikai. Taip ir ištirpo mūsų viltys mokytis gimtosios kalbos. O darželis turėjo būti laiptai į mokyklą.

Šiandien nei lietuviškos spaudos, nei televizijos laidų, nei mokyklų nėra. Keliose mokyklose yra mokytojų, kurie turi po kelis mokinius, truputį mokančius lietuviškai. Vyresniojo amžiaus žmonės švenčių metu susirenka draugėn. Tai tik vyresniojo amžiaus, o jaunimas, tarsi, svetimas. Pagrindinis žmonių susibūrimas ir visas kultūrinis gyvenimas - bažnyčioje. Tik bėda su patalpomis. Didžiausios viltys - Tilžėje statoma bažnyčia. Tikime ateitimi.

Šiam syk tiek.

Jei nesudarytų sunkumų - prašyčiau patalpinti spaudoje kreipinį 'Į visus geros valios žmones'."

Pasirašė kun. A. Gauronskas

Taip vyksta pamaldos sekmadieniais Tvankstėje (Karaliaučiuje). Parapijiečiai prie "savo" Šv. Šeimynos bažnyčios. Viduje įsikūrusi fiharmonija. Bažnyčia statyta 1902 metais.

Rusų okupuotoje prūsų žemėje serga ne tik kūnas, bet ir siela. Tvankstės (Karaliaučiaus) srityje parapijos klebonas kun. A. Gauronskas klauso išpažinčių prie bažnyčios sienos. Kekios mergaitės stovi tolėliau, laukia eilės atlikti išpažintį. Nėra kas padeda susižalojusiems. Bažnyčios durys uždarytos tikintiesiems.

Klojami pamatai Kristaus Prisikėlimo bažnyčiai Tilžėje 1994 m. sausio 1 d.

Į VISUS GEROS VALIOS ŽMONES

Dėl pagalbos Tilžės bažnyčios statybai

Tilžės (dabartinis Sovietskas) miestas lietuvių tautos istorijoje užima svarbią vietą, ir dabartiniu metu jame gyvena nemažai lietuvių.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą Tilžėje buvo dvi katalikiškos bažnyčios, tačiau po karo nebeliko nė vienos. Todėl labai sunkioje būklėje atsidūrė katalikai.

Pataraisiais metais, prasidėjus intensyviai irti sovietinei sistemai, pradėjo atgyti kultūrinis gyvenimas ir Tilžėje.

1991 metais įkurta Tilžės katalikų parapija. Nors pastovių patalpų bendruomenė neturi, nes dėl sunkių nuomos sąlygų jos dažnai keičiamos (kartais tenka naudotis bendruomenės narių gyvenamaisiais butais), tačiau bendruomenė aktyviai dirba ir viską daro, kad būtų atstatyta bent viena prieš karą buvusi bažnyčia.

Tilžės Kristaus Prisikėlimo, bendruomenės ir Karaliaučiaus katalikų bažnyčios prašymu Tilžės (Sovietsko) miesto administracija 1992 metais leido atstatyti bažnyčią, stovėjusią Iskros ir Mamino-Sibiriako gatvių kampe, 12-kos arų sklype.

Skubiai ir operatyviai buvo parengtas bažnyčios atstatymo projektas, suderintas nustatyta tvarka su Tilžės (Sovietsko) administracija ir Kaliningrado srities architektūrine tarnyba, atlikta projekto ekspertizė, gautas leidimas statybai.

Praktiškai bažnyčios atstatymo darbai pradėti 1993 m. lapkričio 12 d. Darbus vykdo statybinių organizacijų, konkurso laimėtoja - Šiaulių UAB "Akmena", prižiūrint bažnyčios komitetui ir parapijos klebonui.

Tačiau statyboje susiduriama su keletu sunkumų. Vienas iš pagrindinių, tai finansinis - lėšų trūkumas. Šiuo metu sumontuoti bažnyčios pamatai. Kad nebūtų sustabdyti bažnyčios sienų atstatymo ir tolimesni darbai, kreipiamės į visus geros valios žmones, prašydami pagalbos paremti auką bažnyčios statybą.

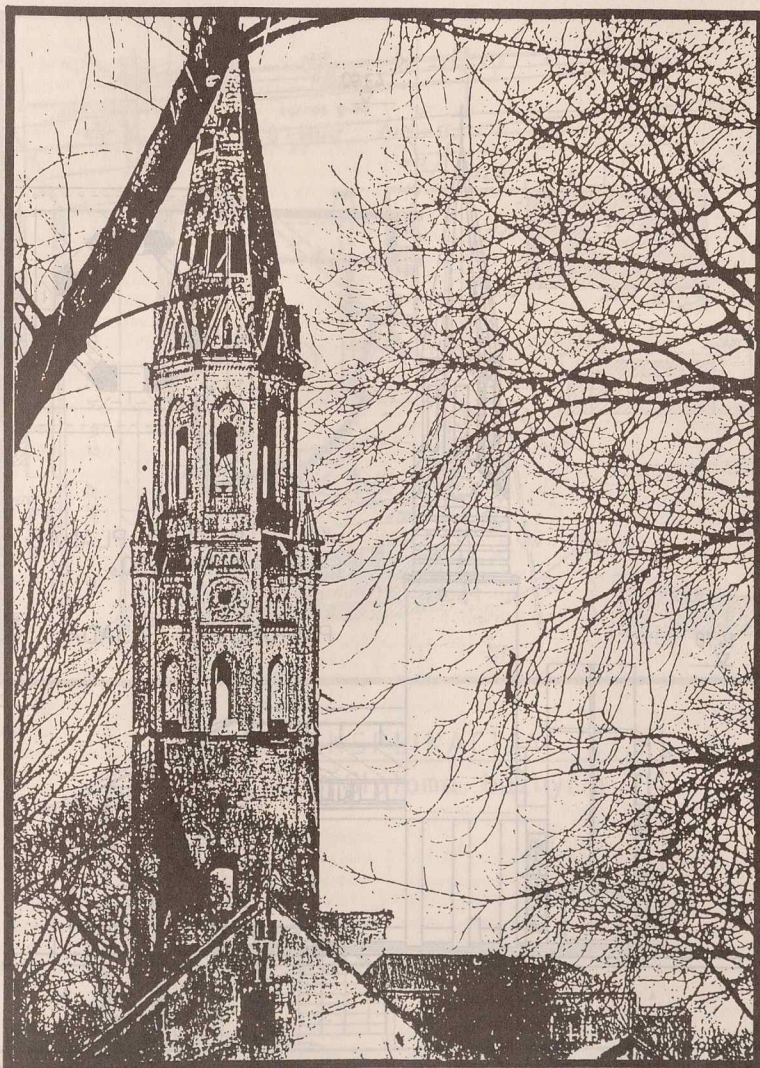
Tikime Jūsų gerumu. Dėkojame ir meldžiamės už visus, kurie mus supranta ir remia.

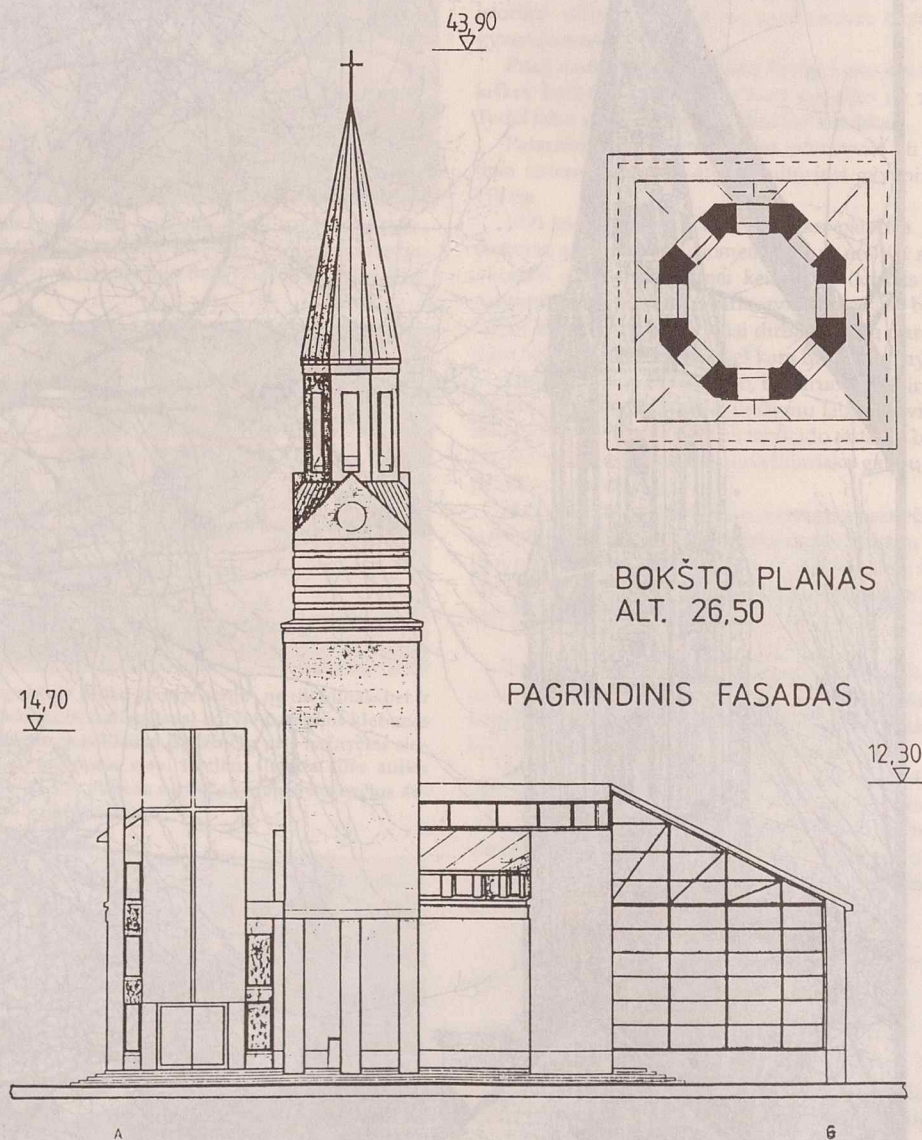
Su gilia pagarba ir broliška meile

Tilžės Kristaus prisikėlimo
parapijos klebonas kunigas

Anupras Gauronskas

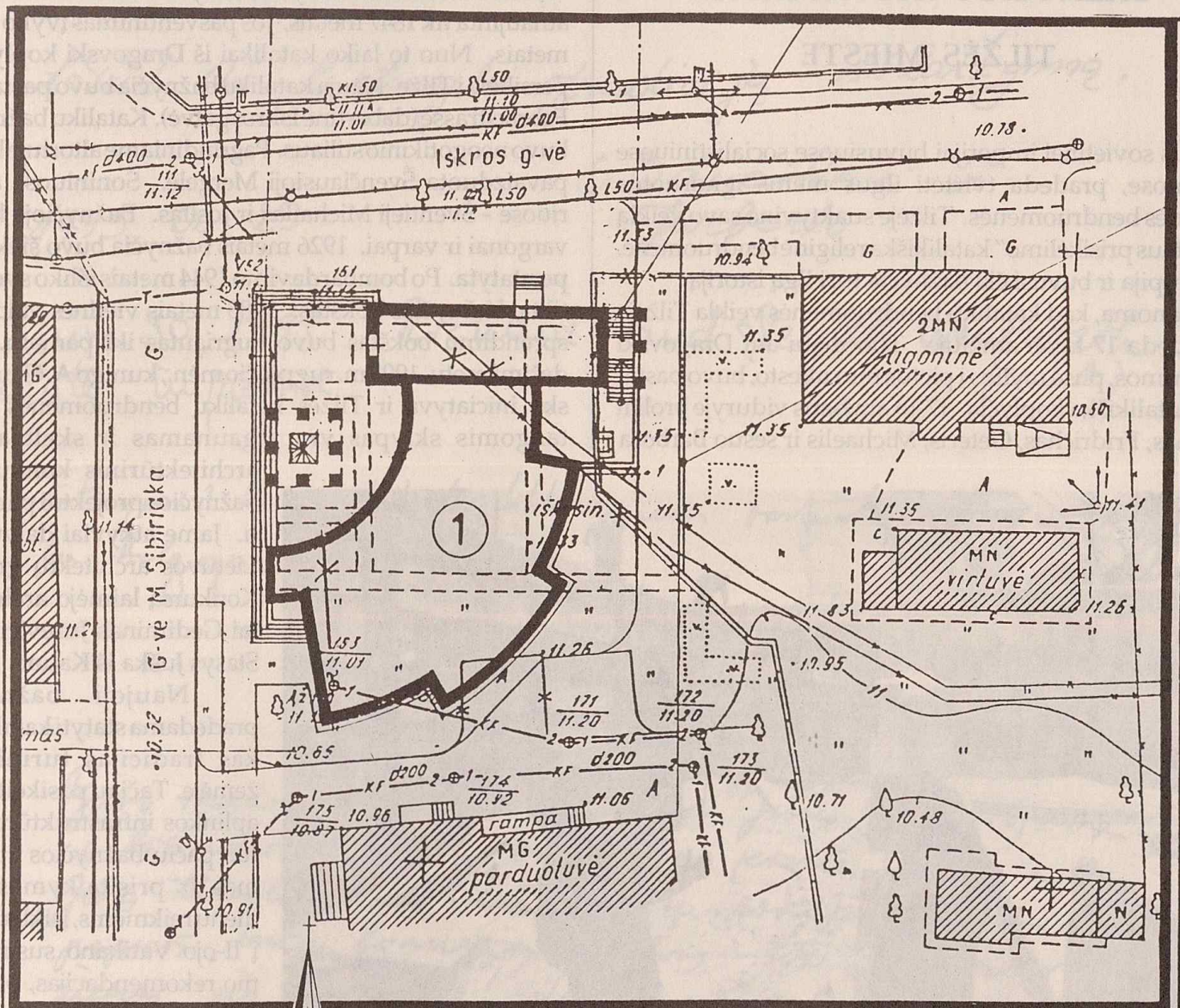
TILŽES BAŽNYČIOS BOKŠTAS PASTATYTAS 1888 METAIS
NUGRIAUTAS 1983 METAIS

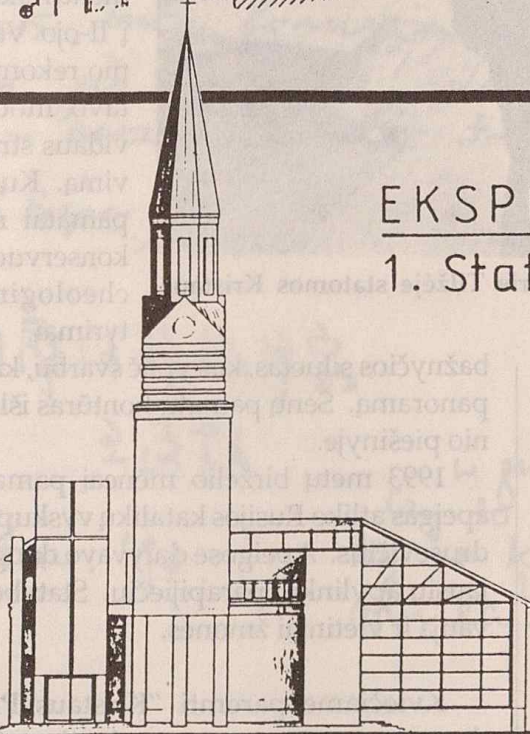
Prūsų krašto lietuviai laukia įvairiose valstybėse gyvenančių tautiečių talkos. Taip atrodo, lietuviams skiriama, Tiltzės Kristaus Prisikėlimo bažnyčia.

GENPLANAS M 1: 500

EKSPLIKACIJA :

1. Statoma bažnyčia

KATALIKŲ BENDRUOMENĖS BAŽNYČIOS ATSTATYMAS TILŽĖS MIESTE

Žlugus sovietinei imperijai buvusiuose socialistiniuose kraštuose, pradeda tvirtėti ilgus metus ignoruotos religinės bendruomenės. Tilžėje suaktyvino savo veiklą „Kristaus prisikėlimo“ katalikiška religinė bendruomenė. Ši parapija ir buvusi čia bažnyčia turi ilgą istoriją.

Manoma, kad katalikų bendruomenės veikla Tilžėje prasideda 17-tame amžiuje. Tuo metu ant Dragovski aukštumos, pusė mylios į pietus nuo miesto, buvo pastatyta katalikiška koplyčia. 17-to amžiaus viduryje broliai Johanas, Fridrichas, Geteris, Michaelis ir sesuo Barbora

Klebonas kun. Anupras Gauronskas tariasi su meistrų prie Tilžėje statomos Kristaus Priskėlimo bažnyčios 1994 m. sausio 1 d.

Dragovskyje, 3 km į pietus nuo Tilžės, pastatė maldos namus. 1690 metais šis sklypas, kur stovėjo maldos namai, dovanojamas kanauninkui Stanislovui Semaškai su teise pastatyti ten bažnyčia, kas ir įvyko 1692 metais. Tačiau, kaip minima istoriniuose šaltiniuose, 1700 metais ši bažnyčia perduodama jėzuitams. 1726 metais šioje katalikų bendruomenėje yra 1500 katalikų, daugelis jų gyvena Tilžės apylinkėse. Kada katalikų bendruomenė pareiškė norą turėti nuosavą bažnyčią mieste, karalius Fridrichas Vilhelmas Pirmasis sutiko su tuo ir pats paaukėjo pinigų statybai. Fridrichas Didysis 1742 metais

taip pat neprieštaravo statybai, tačiau jo iškeltos sąlygos nukėlė bažnyčios statybą 100 metų į priekį. Taigi katalikų bendruomenės bažnyčios statyba Tilžės mieste buvo atnaujinta tik 1847 metais. Jos pašventinimas įvyko 1851 metais. Nuo to laiko katalikai iš Dragovski koplyčios persikėlė į Tilžę. Nauja katalikų bažnyčia buvo pastatyta Fabrikstrasse (dabartinė Iskros gatvė). Katalikų bažnyčia buvo neogotikinio stiliaus. Pagrindiniame altoriuje buvo pavaizduota Švenčiausioji Mergelė. Šoniniuose altoriuose - Šventieji Michailas ir Jozifas. Bažnyčioje buvo vargonai ir varpai. 1926 metais bažnyčia buvo šiek tiek perstatyta. Po bombardavimo 1944 metais išliko sveikas tik tai bažnyčios bokštas. 1983 metais vietinės valdžios sprendimu bokštas buvo nugriautas iki pamatų. Po dešimt metų, 1992 m. rugpjūčio mėn., kunigo A. Gauronsko iniciatyva ir Tilžės katalikų bendruomenės pastangomis sklypas yra atgaunamas ir skelbiamas

architektūrinis konkursas bažnyčios projektui parengti. Jame atkvyviai dalyvavo Lietuvos architektų grupė. Konkursą laimėjo architektai Gediminas Jurevičius ir Stasys Juška iš Kauno.

Naujoji bažnyčia pradedama statyti katalikiškas tradicijas turinčioje žemėje. Tačiau pasikeitimai aplinkos infrastruktūroje ir tuo pačiu bažnyčios atitikimas ir prisitaikymas šių dienų reikmėms, įsiklausant į II-ojo Vatikano susirinkimo rekomendacijas, padiktavo modernų bažnyčios vidaus struktūros projektavimą. Kur įmanoma, seni pamatai rekonstruojami ir konservuojami. Atlikti archeologiniai ir istoriniai tyrimai. Pilnai išlaikomas

bažnyčios siluetas, kas ypač svarbu, kad atkūrus miesto panoramą. Senų pamatų kontūras išliks aiškės grindinio piešinyje.

1993 metų birželio mėn. pamatų pašventinimo apeigas atliko Rusijos katalikų vyskupas Tadeušas Kondrusevičius. Apeigose dalyvavo daug vietinių ir artimiausių apylinkių parapijiečių. Statybos darbuose dalyvauja ir vietiniai žmonės.

Kviečiame paremti „Kristaus Prisikėlimo“ bendruomenės pastangas, stengiantis atstatyti savo maldos namus. **TŽ**

Keletas pasisakymų aplankius arch. dr. inž. Alfredo Kulpavičiaus Kūrybos - darbų parodą Lietuvoje, architektūros muziejuje, Vilniuje (žr. T.Ž. 1993 nr.4).

Ščiū! Už lietuviškos tradicijos išlaikymo.

1993 06 29

E. Banaitienė iš
Turkijos

June 30, 1993 - Richard and Seyda Wentworth
quite impressive. (U.S.A)

Et grand les architectes lithuanien ont ils construits
en Belgique?

A bientôt.

Niklas Gouba, architect
BRUXELLES - BELGIQUE
03.07.93.

Buro malouni surpizinta m jūn daugybe
is brandia kuryba, ovtonomo kriter, Garls, kod
jūn talentas lėš m mavių, kod jūn darbi m-
paguot mizu branzos dietuiz - ten perolore s m-
ziveri jū mityzins! Liusi kurybos dabo, regai
regai - mizovins der 3-cis trisdesint, penkietis!
1993 liepis 7 d.
Korysienis

来自柏林的旅行家

王汉林

Jul. '93.

Ksiaz Sgrycha przewiez 99

w glosie. Jak tam wie wstyd?
czy to aby nie sowniecki wyzasy;
by w kosciołach unaznac
murea..

Demiuk
i Agata

12

GENETINIS PROCESAS ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOS POPULIACIJOJE

V. Kučinskas

Lietuvos konsultacinis medicininės genetikos
centras. Vilnius.

Šiandien dėl besikeičiančios žmogų supančios aplinkos, santuokų ribų išsiplėtimo, žmonių skaičiaus augimo gali keistis populiacijose paveldimų požymių ir ligų pasiskirstymas ir apamai patys požymiai. Ypač aktuali genetinių pasekmių dėl aplinkos užteršimo prognozavimo problema. Populiacijos genetinės informacijos perdavimas iš kartos į kartą yra įvairiuose populiaciniuose - genetiniuose procesuose, tai

1. genų dreifas - atsitiktiniai (stochastiniai) genų dažnių svyravimai dėl populiacijos narių skaičiaus ribotumo;

2. genų migracija - procesas keičiantis populiacijos genetinė struktūrą dėl genų pritekėjimo iš kitų populiacijų;

3. natūrali atranka - kryptingai keičianti paveldimų ligų dažnumus dėl įvairių genotipų nešėjų skirtingo visumo ir mirtingumo;

4. mutacinis procesas - betarpiškai keičiantis DNR struktūrą;

5. santuokų asortatyvumas - pasirinktinis santuokų sudarymas, keičiantis atsitiktinių požymių pasiskirstymą sekancijoje kartoje.

Šiuo metu pasaulyje sukurta nemažai metodų, leidžiančių įvertinti genetinių procesų žmogaus populiacijose intensyvumą ir kryptį. Bandoma įvertinti atskirų populiacinės dinamikos faktorių reikšmę mutantinių genų pasiskirstymui; įvairių populiacijų genofondų tarpusavio ryšius ir šiuo pagrindu įvertinti žmogaus populiacijų genofondo evoliuciją; mutacinio proceso intensyvumą bei atskirų mutantinių genų dinamikos ypatumus priklausomai nuo skirtingų ekologinių sąlygų ir t.t.

Mūsų nuomone, šių problemų sprendimui gerai tinka Lietuvos populiacija, kuri gali būti modeliu, apamai, visoms tokio tipo populiacijoms.

Nuo vėlyvojo akmens amžiaus Lietuvos teritorijoje vietiniai gyventojai nebuvo pakeisti kokia nors kita etnine grupe, kaip tai ne kartą atsitiko daugiau pietiniuose ir rytiniuose Rytų Europos regionuose. T.y., šiuolaikinių Lietuvos populiacijų šaknys yra pakankamai giles, o tikimybė, kad šiandieninės Lietuvos gyventojai perėmė senąją įvairių epochų genetinių plastą, yra didelė (G. Česnys, 1985). Iš kitos pusės Lietuvos populiacija, nors ir atsilikus, yra pakankamai šiuolaikiška. Jai būdinga didelis vidinių migracijų intensyvumas, aukštas urbanizacijos lygis, galinga infrastruktūra, o taip pat nežymiai išplėsta reprodukcija.

Sisteminio aprašymo ir pagrindinių populiacinių-genetinių charakteristikų dinamikos įvertinimo pagal

Lentelė 1
Atliktų tyrimų apimtis

Eil. Nr.	Tyrimų grupė	Tiriama sistema	Ištirta žmonių	Atlikta test-nustatymų
1	2	3	4	5
1.	Genetiniai markeriai	ABO; Rh; Gc; Hp; PGM; AcP; PGM ₂ ; SOD-A a) bendroje populiacijoje b) sergančiųjų grupėje	39.102 417	84.269 2.683
2.	Dermatoglifika	Pirštų ir delnų raštai: 8 sistemos	1110	17.760
3.	Dauno liga (pagal ligos istorijas)	1. Naujagimiai 2. Sergančiųjų motinos 3. Kontrolė	614.787 544 17.540	
4.	Paveldimos patologijos "vienetas"	Naujagimiai	17.540	17.540
5.	Fenilketonurija (FKU)	Masinis naujagimių skryningas	385.784	385.784
6.	Heterozigotiškumo analizė	FKU geno nešėjiškumas	429	858
Viso:			1.077.253	508.894

kompleksą monogeninių, poligeninių ir multifaktoriinių požymių įvairiuose populiacinės struktūros hierarchiniuose lygiuose praktiškai nėra.

Šio darbo tikslas - Lietuvos kaimo populiacijos genetinės struktūros bei genetinio proceso dinamikos joje įvertinimas; mikroevoliucinių faktorių, formuojančių šiuolaikinę Lietuvos populiacijos genetinę struktūrą, nustatymas.

Medžiaga ir tyrimo metodai. Informacija apie pagrindinę tyrimų medžiagą pateikiama pirmoje lentelėje (lent. 1). Buvo panaudota informacija apie 1.077.253 asmenis ir atlikta 508.894 test-nustatymai.

Genetinių markerių fenotipai buvo nustatomi elektroforezės metodais krakmolo ir poliakrilamido geliuose.

Fenilketonurija buvo tiriama masinio ir selektyvinio skryningo metodais (Guthrie, 1963).

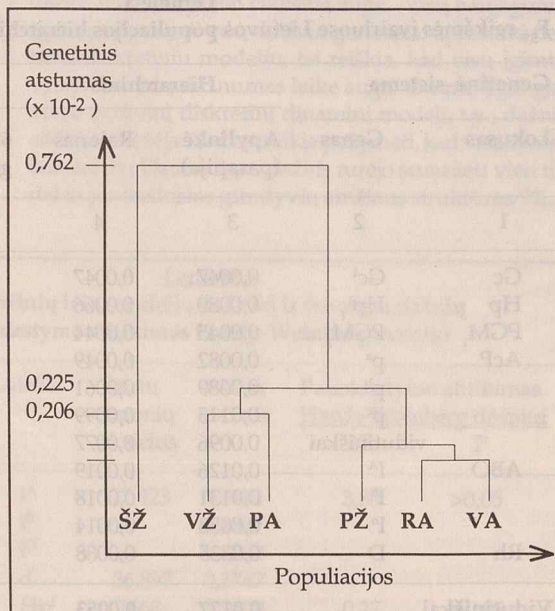
Genetinio proceso faktorius ir jų intensyvumą nustatėme matematiniais statistiniais metodais (Wright, 1943; 1951; 1952; Nei, 1973; 1975; Vedenkov, Volkov, 1985; 1986 ir kt.). Mašininis genetinių procesų modeliavimas buvo vykdomas Monte-Karlo metodu. **Rezultatai.** Pirmasis klausimas, kuris iškyla analizuojant konkrečios populiacijos genetinę struktūrą yra jos heterogeniškumo ir geografinio susiskaidymo konkrečiu laiko momentu įvertinimas. Kaip parodė Lietuvos kaimiškiosios populiacijos tyrimas pagal genetinius markerius, pagal vienus požymius ji yra homogeniška, kai tuo tarpu pagal kitus - heterogeniška (lent. 2).

Lentelė 2
Totalinės Lietuvos populiacijos genetinio heterogeniškumo tyrimo rezultatai (X^2 - testu)

Eil. Nr.	Genetinė sistema	Populiacijų skaičius	X^2	df	P
1	2	3	4	5	6
1.	ABO	44	330,83	129	$< 0,001$
2.	Rh	44	317,71	43	$< 0,001$
3.	Hp	14	35,58	26	$> 0,05$
4.	Gc	7	16,42	12	$> 0,05$
5.	PGM ₁	14	30,07	26	$> 0,05$
6.	AcP	14	103,35	55	$< 0,001$

Į populiacijos heterogeniškumą nurodo ir plačiai paplitusios patologijos, kurios etiologijoje yra svarbūs ir genetiniai faktoriai, tyrimas. Šie pateikti rezultatai mums parodo tik tai, ar populiacija yra homogeniška, ar ne, tačiau išsivaizduoti geografinio populiacijos susiskaidymo negalime. Todėl, pasinaudojant įvairiais genetinės distancijos matais, įvertinome genetinius atstumus tarp įvairių Lietuvos etnografinių rajonų ir šiuo pagrindu atlikome tirtų Lietuvos populiacinių grupių klasterinę

analizę (pav. 1).

Pav. 1

Klasterinės analizės rezultatai (ŠŽ - šiaurės žemaičiai; VŽ - vakarų žemaičiai; PA - pietų aukštaičiai; PŽ - pietų žemaičiai; RA - rytų aukštaičiai; VA - vakarų aukštaičiai)

Šiame paveiksle pateiktas vaizdas yra gautas pagal monogeninius genetinius markerius. Panašus vaizdas gaunamas, vykdant klasterizaciją, ir pagal poligeninius požymius. Reikia pažymėti, kad Šiaurės žemaičiai sudaro visiškai atskirą klasterį, o tai savo ruožtu reiškia, kad jie yra genetiniai daugiausiai nutolę nuo kitų lietuvių etninių grupių. Analogiški duomenys yra gauti ir tiriant antropometriniais metodais iškastinę medžiagą (G. Česnys, 1985). Kitas svarbus klasterinės analizės rezultatas, kad etnografinių regionų susiskirstymas erdvėje yra panašus pagal monogeninius ir poligeninius požymius, t.y., didelių etninių grupių mikroevoliucinis procesas vyksta analogiškai, o gal būt ir integruotai pagal monogenines ir poligenines sistemas. Kokie gi pagrindiniai evoliuciniai faktoriai arba genetinio proceso faktoriai apsprendė stebimą tiriamos populiacijos erdvinio susiskaidymo lygį ir tipą? Dalinai į šį klausimą gali atsakyti S. Raito standartizuotos dispersijos F_{ST} (Wright, 1951). Gautos F_{ST} statistikų reikšmės yra nedidelės: apylinkių (parapijų) lygyje - 0,013; rajonų lygyje - 0,0053; etnografinių grupių lygyje - 0,0007 (lent. 3).

Lentelė 3					
F_{ST} reikšmės įvairiuose Lietuvos populiacijos hierarchiniuose lygiuose					
Genetinė sistema		Hierarchinis		lygis	
Lokusas	Genas	Apylinkė (parapija)	Rajonas	6 etninės grupės	2 etninės grupės
1	2	3	4	5	6
Gc	Gc ¹	0,0047	0,0047	-	-
Hp	Hp ¹	0,0080	0,0066	0,0045	0,0004
PGM ₁	PGM ₁	0,0045	0,0044	0,0026	0,0001
AcP	p ^a	0,0082	0,0049	0,0038	0,0011
	p ^b	0,0089	0,0061	0,0047	0,0004
	p ^c	0,0115	0,0099	0,0062	0,0006
	vidutiniškai	0,0096	0,0077	0,0049	0,0007
ABO	I ^A	0,0126	0,0019	0,0003	0,0002
	I ^B	0,0131	0,0018	0,0002	0,0001
	I ⁰	0,0058	0,0014	0,0002	0,0001
Rh	D	0,0335	0,0088	0,0008	0,0004
Vidutiniškai		0,0127	0,0053	0,0007	0,0003

Be to, šios F_{ST} reikšmės patvirtina, kad visos etnografinės Lietuvos dalys genetiškai yra labai artimos, o taip pat, kad vienas iš pagrindinių evoliucinių faktorių, kurie suformavo tokią Lietuvos populiacijos struktūrą, yra stabilizuojanti atranka. Palyginus F_{ST} reikšmes pagal populiacijos tyrimo hierarchinį lygį, matome, kad jos gerokai skiriasi, t.y., kuo hierarchinis lygis žemesnis, tuo aukštesnė F_{ST} reikšmė, o tai savo ruožtu reiškia, kad kuo aukštesnė F_{ST} reikšmė, tuo didesnis populiacijos įvairavimas. Žemesniame hierarchiniame populiacijos lygyje genetinis įvairavimas yra didesnis. Be to, žemesniame hierarchiniame lygyje išryškėja didesnis genetinio dreifo poveikis populiacijos genetinei struktūrai. Jeigu populiacijoje galima aptikti genetinio dreifo poveikį jos struktūros formavime, tai ši procesą galima modeliuoti matematiškai laike. J. Crow 1954 m. pateikė algoritmą genų dažnių dispersijų kitimui laike apskaičiavimui. Pagal šį algoritmą išanalizavome penkias genetines sistemas. Pasirodė, kad genų dažniai mūsų populiacijoje turi fiksuotis greičiau nei per 100 kartų. Jeigu genų dreifas Lietuvos populiacijoje yra vienas iš pagrindinių evoliucinių faktorių, tai šią išvadą turi patvirtinti F_{ST} reikšmės. Tai pasitvirtina tik dalinai ir tik apylinkės (parapijos) lygyje. Toliau kiekvienam geno dažniui gavome Wahlundo dispersiją ($G p^2$) ir šią dispersiją palyginome su ta, kuri buvo gauta pagal Crow (1954) formulę (G^2 crow). Beveik visais atvejais vidupopuliacinės dispersijų reikšmės, kuomet jos gautos kaip Wahlundo dispersijos, yra savo reikšme mažesnės už tas, kurios

gautos pagal Crow formulę, t.y. $G p^2$ (Wahlund) LG^2 crow. Visais šiais atvejais, reikia galvoti apie kitą evoliucinį faktorių, kuris perdengia genetinio dreifo poveikį. Tokiu faktoriumi gali būti migracijos, mutacijos ir atranka. Apskaičiavus F_{ST} reikšmes Lietuvos miestams 30-iesiems metams, pasirodė, kad jos yra beveik identiškios (0,0008), toms reikšmėms, kurios stebimos šiuolaikinėje Lietuvos kaimo populiacijoje 6 etnografinių grupių lygyje (0,0007). Iš čia seka, kad šiuolaikinė Lietuvos kaimo populiacija pagal savo heterogeniškumą yra palyginama su 30-ųjų metų Lietuvos miestais. O tai savo ruožtu nurodo į migracijų svarbą, formuojant Lietuvos populiacijos genetinę struktūrą. Wright, 1931 ir

Malecot (1948) pateikė formules, pagal kurias galima įvertinti genų dažnio dispersijas, atsirandančias dėl mutacijų ir migracijų. Kadangi mutacinio proceso in-

Lentelė 4
Matematinio modeliavimo liekamosios dispersijos minimumo metodu rezultatai

Apskaičiuotosios reikšmės				
Eil. Nr.	Metai	Genetiškai ryškiai determinuotos IVY (1000 gimusių)	Visos IVY (1000 naujagimių)	Paveldimos patologijos "vienetas" (1000 nėštumų)
1.	1977	4,63	22,60	38,56
2.	1978	7,59	23,89	36,98
3.	1979	8,81	37,73	39,07
4.	1980	8,57	35,41	30,74
5.	1981	8,62	34,77	34,53
6.	1982	7,53	28,86	35,17
7.	1983	8,31	37,21	34,25
8.	1984	8,67	36,68	30,32
Minimali liekamoji dispersija		3,15	56,00	20,79

tensyvumas nežymus, tai, šio parametro atsisakius, galima įvertinti vien migracinio proceso intensyvumą. Atlikus tokius apskaičiavimus, gavome, kad vidutinis genetinės migracijos intensyvumas sudaro nuo 3,8% iki 7,5%, t.y. migracijos reikšmė genetiniame procese neabejotina, o taip pat šis migracijos intensyvumas yra pakankamas, kad padengtų genetinio dreifo poveikį.

Praktiškai mažai yra ištirtinėta genetinis procesas pagal recesyvius genus, jo ryšys su migracijomis, genų pasikeitimu tarp skirtingų populiacijų ir šiuo pagrindu autbrydingo padidėjimu. Šiame darbe minėtus klausimus pabandėme spręsti fenilketonurijos (FKU) atveju.

Daug kraštų, su kuriais Lietuva turėjo arba turi glaudžius kontaktus, FKU geno dažnis yra aukštesnis. Todėl logiška manyti, kad stebimą geno dažnį Lietuvoje galėjo sąlygoti ir genų pasikeitimas tarp kaimyninių populiacijų. Pakankamai sudėtinga probandų, sergančių FKU, šeimų genealoginė-statistinė analizė, leido nustatyti, kad FKU geno dažnis slavų tautų grupėje yra aukštesnis nei baltų tautų grupėje. Iš čia seka išvada, kad stebimas FKU geno dažnis Lietuvoje yra dalinai sąlygotas migracinio spaudimo.

Tokių patologinių būklių, kaip įgimtos vystymosi ydos, kurias galima diagnozuoti gimdymo stacionare, Dauno ligą, perinatalinis mirtingumas didžiaja dalimi yra mutacinės kilmės. Taigi, jei šių įvykių dažnius suregistruoti laike ir apjungti juos į paveldimos patologijos "vienetą", tai, iš principo, galima įvertinti mutacinio proceso intensyvumą (Bočkov, 1982; 1985). Pastaraisiais metais buvo sukurta eilė matematinių modelių, kurie leidžia įvertinti trendinius reiškinius. Šiame darbe panaudojame duomenis apie įgimtus vystymosi defektus Šiaulių m. per aštuonerius metus. Kiekvienam iš tirtų parametrų gavome apskaičiuotus pagal dinaminis modelius įvertinimus (lent. 4).

Genetiškai ryškiai determinuotų įgimtų vystymosi ydų (IVY) dažnių dinamiką geriausiai aprašo antros eilės netiesinis diskretinis di-

naminis modelis. Šis modelis rodo, kad tiriamų įvykių dažnis laike nežymiai cikliškai auga. Visų naujagimių įgimtų vystymosi ydų dažniai geriausiai aprašomi tiesiniu diskretiniu modeliu, tai reiškia, kad visų įgimtų vystymosi ydų dažnumas laike auga. Dauno ligai-gavome netiesinį diskretinį dinaminį modelį, t.y., dažnis cikliškai mažėja. Tačiau reikia pažymėti, kad tiriamuoju laikotarpiu Dauno ligos dažnis turėjo sumažėti vien tik dėl to pasikeitusios gimdyvių amžiaus struktūros 9%.

Lentelė 5
Polimorfinių lokusų alelių dažniai ir fenotipų dažnių pasiskirstymo atitikimas Hardy-Weinberg dėsnui

Genetinis lokusas	Aleliai	Ištirtų žmonių skaičius	Alelių dažnis	Pasiskirstymo atitikimas Hardy-Weinberg dėsnui	
				X ²	P
ABO	I ^A	37.423	0,2410	3,80	>0,05
	I ^B		0,1307		
	I ^O		0,6283		
Rh	d	36.897	0,3747	0,27	>0,05
Hp	Hp ₁ ²	1668	0,3438		
PGM	PGM ₁	1635	0,2678	6,58	<0,05
AcP	p ^a	1439	0,3332	32,42	<0,01
	p ^b		0,6067		
	p ^c		0,0601		
Gc	Gc ²	609	0,2709	30,01	<0,01

Taigi, apibendrinant mutacinio proceso tyrimo duomenis, aiškėja, kad populiacijos genetinės struktūros kūrime šalia kitų faktorių dalyvauja ir mutacinis procesas. Tiesiogiai įrodyti mutacinio proceso intensyvumo pasikeitimą, tiriant monogeninės kilmės genetinius markerius ir paveldimas ligas, nepavyko.

Šis genetinis procesas, o taip pat Lietuvos popu-

Lentelė 6
Dauno ligos, FKU geno ir kai kurių įgimtų vystymosi ydų dažnumas Lietuvos naujagimių grupėje

Defektas	Tyrimo metai	Ištirta asmenų	Dažnumas	Standartinė klaida	Variacijos koeficientas (%)
Dauno liga	1969-1982	394.599	0,1097%	0,0059	20,05
FKU genas	1975-1984	384.784	0,0092	0,0006	19,05
Genetiškai ryškiai determinuotos IVY	1977-1984	17.540	0,79%	0,06	22,58
Visos IVY	1977-1984	17.540	3,28%	0,19	16,72

liacijos genetinė struktūra apsprendė joje ir atitinkama genetinių markerių dažnių pasiskirstymą (lent. 5).

Analogiškai buvo įvertinta ir kai kurių paveldimų ligų bei igimtų vystymosi ydų dažniai Lietuvos naujagimių grupėje (lent. 6).

Pateikti genų ir paveldimų ligų dažnumai yra artimi tiems, kurie būdingi Šiaurės Vakarų ir Rytų Europos populiacijoms su artimomis demografinėmis charakteristikomis.

Tolimesnėje analizėje buvo parodyta, kad didžiausia genų įvairovė yra būdinga žemiausioms populiacinėms struktūroms. Totalinės populiacijos genų įvairavimas sudaro vidutiniškai 0,4577, populiacijų viduje - 0,4546, tarp populiacijų - 0,0031.

Genetinės diferenciacijos lygis visos populiacijos

įrodyti mutacinės kilmės požymių dažnumo pasikeitimo. Tai nustatėme polimorfinėms baltymų sistemoms, o taip pat chromosominei, genų ir multifaktorinei patologijai.

Kaimiškosios Lietuvos populiacijos tyrimas parodė, kad jai būdinga nežymi diferenciacija pagal monogeninius polimorfinius ir pagal poligeninius požymius. Tuo pačiu ir geografinis populiacijos susiskaidymas pagal įvairias požymių grupes yra maždaug tapatus. F_{ST} reikšmės visuose hierarchiniuose lygiuose yra nedidelės. Todėl galima tvirtinti, kad populiacija yra stabilizuojama migracijų, kurios silpnina populiacijos genetinę diferenciaciją ir niveliuoja jos genetinę įvairovę. Šis rezultatas buvo gautas taip pat įvairioms požymių grupėms. Probandų, sergančių fenilketonurija, tėvų

tautinės priklausomybės, taip pat atstumų tarp jų gimimų vietų analizė, dalinai įrodė migracijų svarbą pagal ši recesyvų potologinį geną. Iš čia seka, kad migracijos apsprendžia stebimas genų dažnių dispersijas, o tuo pačiu sumažina genų dreifo ir mutacinio proceso poveikį, nors vienareikšmiškai tvirtinti, kad

<u>Lentelė 7</u> Genų įvairovės Lietuvos kaimiškojoje populiacijoje (rajonų lygis) tyrimo rezultatai						
Eil. Nr.	Genetinė sistema	Genų įvairovė totalinėje populiacijoje (H_T)	Genų įvairovė viduje sub- populiacijų (H_S)	Genų įvairovė tarp sub- populiacijų (D_{ST})	Genetinės diferen- cijacijos koeficientas (G_{ST})	R_{ST}
1.	ABO	0,5322	0,5300	0,0022	0,0041	0,0045
2.	Rh	0,4630	0,4579	0,0052	0,0111	0,0121
3.	Hp	0,4538	0,4509	0,0029	0,0063	0,0068
4.	PGM ₁	0,3867	0,3848	0,0018	0,0048	0,0051
5.	AcP	0,5194	0,5153	0,0041	0,0078	0,0086
6.	Gc	0,3909	0,3888	0,0021	0,0054	0,0064
Vidurkis		0,4577	0,4546	0,0031	0,0066	0,0073

atžvilgiu yra lygus 0,0066. Šis įvertinimas yra labai artimas F_{ST} ir f_{STW} reikšmėms. Be to, šios reikšmės yra artimos toms, kurios buvo gautos kitoms šiuolaikinėms žmogaus populiacijoms. Aplamai, vertinant šią reikšmę, tenka pastebėti, kad ji yra nedidelė, o tuo pačiu ir tiriamos populiacijos diferenciacijos lygis irgi yra nežymus.

Taigi, visa Lietuva genetiškai yra beveik homogeniška, o genetinio proceso dinamika nukreipta tolesnės populiacijos unifikacijos.

Apibendrinimas. Apibendrinant tikslinga paklausti, ar gali atskiri evoliuciniai faktoriai tirtoje populiacijoje apspresti vektorizuotą procesą, kurį lydetų biologine prasme svarbių požymių transformacija laike? Vienas iš pagrindinių klausimų - mutacinio proceso intensyvumo dinamika. Kaip rodo daugkartiniai reikalingo tyrimui žmonių skaičiaus imties nustatymai, ji turi būti labai didelė. Ir šiuo metu ištirti tokią gausybę žmonių pagal turimus adekvatus metodus yra praktiškai neįmanoma. Mums šiame darbe nepavyko griežtai

tik vienos migracijos apsprendžia žemą populiacijos diferenciacijos lygį, negalima.

Retų recesyvų paveldimų ligų atveju, galima galvoti ir apie atrankos poveikį. Ypač stabilizuojančios atrankos poveikis išryškėja, analizuojant kiekybinių ir monogeninių požymių pasiskirstymą Lietuvoje.

Populiacijos genetinės struktūros formavime atskirais atvejais išryškėja ir mutacinio proceso reikšmė. Jis palaiko populiacijos genetinę įvairovę, o stabilizuojančios atrankos poveikyje sukuria tarp genų pleiotropines koreliacijas. Iš vienos pusės tai buvo pademonstruota tiriant kiekybinių ir kokybinių požymių genetines sąveikas matematinio modeliavimo metodu, o iš kitos - modeliuojant ESM liekamosios dispersijos metodu kai kurias igintas vystymosi ydas.

Lietuvos populiacijos mikroevoliucijos tempų įvertinimas leido mūsų populiaciją pastatyti tarp izoliuotų populiacijų iš vienos pusės ir urbanizuotų populiacijų iš kitos pusės. **TŽ**

AUKOS "TECHNIKOS ŽODŽIUI"

1994.02.07 - 1995.02.14

1. J. Bilėnas	\$85.00
2. B. Maželis	60.00
3. Dr. O. Grudžinskienė	45.00
4. S. Jerembrasas, Australija	20.00
5. E. Arbas	20.00
6. J.V. Danys	20.00
7. A. Shukis	20.00
8. D. Stukas	20.00
9. D. Dulaitis	15.00
10. M. Karaska	15.00
11. A. Macionis	15.00
12. J. Vadopalas	15.00
13. A. Zailskas	15.00
14. Z. Budrikis, Australija	10.00
15. I. Jonaitis, Australija	10.00
16. P. Masys, Kanada	10.00
17. V. Peseckas	10.00
18. V. Petrulis	10.00
19. P. Svilas	10.00
19. V. Šilėnas	10.00
20. K. Vieraitytis	10.00

21. S. Bačkaitis	5.00
22. K. Bertulis	5.00
23. Rasa Bauža	5.00
24. V. Butkys	5.00
25. P. Juodikis	5.00
26. T. Meckauskas	5.00
27. P. Narutis	5.00
28. A. Juzaitis	5.00
29. A. Kulpa, Kanada	5.00
30. T. Vasaris	5.00
31. Č. Vištoka, Australija	5.00
32. E. Senkus	5.00
33. G. Zalk, Australija	5.00
34. K. Vietaitis	1.00

Mieli Technikos Žodžio Rėmėjai,

Nuoširdžiai dėkojame Jums už aukas, kurios suteikia galimybę, kad mūsų užsienio lietuviųtechnikų žurnalas, nesvarbu kurioje pasauliošalyje begyventumėm, ir toliau jungtų mus visus spausdintu žodžiu. Tai vienintelis būdas, palaikantis ryšius tarp mūsų išsisklaidžiusių Sąjungos narių.

Viktoras Jautokas,
redaktorius

Antanas Brazdžiūnas,
administratorius

Gyvenimas trumpas, bet visada yra pakankamai laiko mandagumui.

Emerson

Galvojimas - sunkiausias darbas gyvenime, galbūt, todėl tiek mažai yra išminčių.

Henry Ford

Kada žmogus vis kartoja ir kartoja pažadą, jis turi omenyje, kad jo niekadės neįvykdys.

Senas posakis

TECHNIKOS ŽODIS
The Engineering Word
c/o A. Brazdžiūnas
7980 West 127th Street
Palos Park, IL 60464

BULK RATE
U.S. POSTAGE PAID
Chicago, Illinois
Permit No. 7652

Address Correction Requested

TO:

